دیوانی

حیالی

شێخ محەممەدی شێخ حسێن

ئومێد کاکەڕەش
ئامادەی کردووەو پێشەکی بۆ نووسیوە

١٩٨٥

لە بڵاوکراوەکانی پڕۆژەی هاوسەر (٤)

دیوانی

حیلمـــــــی

شێخ محەممەدی شێخ حسین

ئومێد کاکەڕەش

ئامادەی کردووە و پێشەکی بۆ نوسیوە

١٩٨٥

لە بلاوکراوەکانی پرۆژەی هاوسەر (٤)

چاپخانەی (الارشاد) بەغداد

حیلمی

۱۹۰۹ ـ ۱۹۸۵

پێشەکی

ئەگەر چاوێك بە لاپەڕەی مێژووی ئەدەبی کوردی و دیوانە چاپکراوەکان و گوڤار و ڕۆژنامە کوردیەکاندا بگێڕین ، هەست بەوە دەکەین ئەوەندەی بایەخ بە هۆنراوەی ئایینی و نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و دلداری دراوە دەیەکی ئەوە بایەخ بە هۆنراوی توانج و پلار نەدراوە ••• بەڵام ئەگەر بێت و سەیری ئەم دیوانەی (حیلمی) شاعیر بکەین دەبینین زوربەی هۆنراوەکانی لە بابەتی هۆنراوەی توانج و پلارە ••• لە گەڵ ئەوەشدا بایەخی داوە بە هۆنراوەی نیشتمانی و ئایینی و کۆمەڵایەتی و دڵداری ، هەر چەندە شێوەی هۆنراوەی توانج و پلاری بە لاوە پەسەند تر بووە و زیاتر بایەخی پێداوە ، ئەم بایەخدانەی شاعیریش بەم جۆرە هۆنراوەیە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە لە نێوان شاعیرەکاندا « ئەحمەد موختار بەگی جاف ، ناطق ، عەلی کەمال باپیر ئاغا ، شێخ سەلام ، سەعید فەوزی ، میرزا مارف ، ڕەشید نەجیب «فەلامەرز» ، شێخ نوری شێخ صالح » خۆشەویست بووە و پێش

ئەوەی ئەم بەوان بڵێت ئەوان بەمیان وتووە ئەوەتە ئەحمەد موختار بەگی جاف دەڵێت :

بۆ تۆزی خەنە بۆ تنی بێژنی خەریکم
تەعلیمی بە ئەخلاق و بە ئەرسەی پەدەری کەم
چونکە سنەیی نەسلی تەمامی بە فرو فێڵ
وا حیزە پەنا بات و قران و قەمەری کەم

وە مامۆستا (ناطق) کە لەو گۆڕەدا دەبێت دەم و دەست دەڵێت :

فکرم ئەمەیە خامە مەدەد نامە وەری کەم
بۆ کاکە حەمەی شێخ حسێن مەدحی کەری کەم
هەر وەکو ژنی فاحشە سەر و زولفی بتاشم
سواری کەرە دێزی بکەم و شار بە دەری کەم

وە ئەوەی کە تەواو هەستی (حیلمی) خرۆشاندووە و کاری تێکردووە کـە شاعیر بـە لای هۆنراوەی توانج و پلاردا بچێت مامۆستا عـەلی کـەمال باپیر ئاغایە کە هاریکاری لە گەڵ ئەو شاعیرانەدا دەکا و دەڵێت :

وەك مورشیدی کامل لە خەیاڵم بە شەو و ڕۆژ
زەرکێ لە سکی ڕۆ بکەم و بەهرەوەری کەم

وە (شێخ نوری شێخ صالح)یش ڕووی کردۆتە (حیلمی) و پێی وتووە :

چەند حیزە کـە جاشوولکەی یابوی عەجەمی : ڕەنگ

تەنزینی بە زین و بەرە و جل قەجەری کەم
ئدم حیزە ئەمە چەند ساڵە لە من بـە فاڵە
وا چاکە هەواڵەی مەفرەشی ئامەی بەشەری کەم
هەر لەو کۆڕەدا (شێخ سەلام)ی شاعیریشی تێدا بووە و پاڵپشتی شاعیرەکانی گرتووە و بـە (حیلمی) وتووە :

هێندە جۆش و خرۆشی هەیە ناوەستێ هەتاکو
پاڵی بخەم و پیایا بکەم و دیووە دەری کەم
وەقسـەی یـەکتریان پێخـۆش بووە بێ ئـەوەی یەکێکیان گەردێ لە دڵی بنیشێت وە پێی ناخۆش بێت ، ئەو هۆنراوەیەش کـە وتراوە لە دەرونێکی پاکی وەفـادارییەوە دەربڕراوە و دوور بووە لـە هەموو ناخۆشی و ناحەزی و ناکۆکیەك ، مەبەستی سەرەکیش لا کردنـەوە بووە بـە لای هۆنراوەی توانج و پلاردا ٠

هـەر چـەندە شاعیرە دێرینەکانمان خـاوەنی هۆنراوەی پلار هاویشتن و پێدا هەڵدان و توانج تێکرتن و بە یەکاچونیش بوون ، جا بە مەبەستی ڕاستی بوو بێت یان تەنها بۆ خۆشی و کات بردنە سەر دانرابن ، ئەوا بەشێکی دیارییان لە لاپەڕەی مێژووی ئەدەبیدا بۆ گرتووین ٠

گومان لەوەدا نییە کاتێ ناوی شێخ ڕەزای تاڵەبانی (١٨٣٢ ــ ١٩١٠) دەبیستین یەکەو ڕاست

هۆنراوەی هەجوی بێ ئامانمان بە بیردا دێ و زۆر جاریش چەند و چوونی ئەوە کراوە ئەگەر (شێخ رەزای) شاعیر نەبوایە هیچ شاعرێکی دی نەیئەتوانی بەم چەشنە و لەم بوارەدا ئەم کەلێنە لە ئەدەبی کوردیدا پڕ بکانەوە ، ئەگەر چی پێش ئەم نالی مەزن (١٨٠٠ ـ ١٨٥٦) دەست پێشکەری کردووە و یەکەم هۆنراوەی پلاری وتووە کە شیعری « مەستورە » کەیەتی :

مەستوورە کە حسنا و ئەدیبە بە حیسابێ

هاتە خەوم ئەمشەو بە چ نازێك و عیتابێ

ئەگەر شاعیری دیکەمان بوو بێت و هەمان ڕێبازیان گرتبێت هۆنراوەکانیان ئەوەندە نەکەوتونەتەوە بەردەست و نەبیستراون ، لە بەر ئەوە هەر چۆنێك بێت شێخ رەزا پێشرەوە و ئەگەر لە پاڵ شێخ رەزاشدا ناوی شوکری فەزلی (١٨٧٠ ـ ١٩٢٦) ئاوەڵی بێنین کە لە گەڵ یەکتریدا مل ملانێی شیعریان کردووە ئەوا زیاتر پارسەنگی ڕاکەمان رادەگرن و هەر دەڵێین ڕاستە ٠

دوای ئەمانیش ئەو چەند و چوونەی نێوان مامۆستا زێوەر (١٨٧٥ ـ ١٩٤٨) وە مامۆستا فائق بێکەس (١٩٠٥ ـ ١٩٤٨) لە سەر هۆنراوەی (عەرەق ناخۆم)

عەرەق ناخۆم کە تووشی دەردی سبەر بم
گرفتاری هەزار ئێش و خەتەر بم
(بێکەس)ی ئەمریش بەم جۆرە وەڵامی داوەتەوە :
من عارەق ئەخۆم کە بێ کە دەربم
کەمێ لە دونیای دوون بێ خەبەر بم
عافێتی تۆ بێ بامێ و قوبووڵی
با من بە عەرەق تووشی زەرەر بم

زیاتر دەمان هـاوێژنە ناو ناخی باسەکەوە و لـە بابەتەکەمان نزدیك دەکـەنەوە ، بۆیـە هەوڵم دا دیوانەکەی (حیلمی) شـاعیر بخـەمە بەردەستی خوێندەوارانی ئازیز[1] بەو هیوایە کەمێ مافی ئەم

---

(١) لە رۆژی ١٩٨٢/٦/٣٠ دا چوومە دیدەنی شاعیر و چاو پێکەوتنێکم لە گەڵدا کردوو دەقی چاوپێکەوتنەکەم لە سەر نەوارێك (شریت) تۆمـار کـرد وە دیوانە دەستنووسەکـەی شاعیرم هێنـا و ئـەم پێشەکیەم بۆ نووسی و لـە رۆژنامەی هـاوکاری ژمارە (٦٥٥) رۆژی ١٩٨٢/٩/٢٣ لە ژێر ناوی (شیعری توانج و پلار) دا بلاّو کرایەوە و دیوانەکەم ئامادەکرد بۆ چاپ و هەندێ لە هۆنراوە توانج و پلارەکانم لابرد کە بەلامەوە پەسەند نەبوون بۆ بلاّوکردنەوە ٠ لـەبەر ئەوەی تووشی نەخۆشیەکی درێژ خایەن بووم ٠ دیوانـە ئامادەکراوەکە و دەستنووسەکەم دایەوە بە کاك (هیوا حیلمی) بـەو نیـازە ڕەزامـەندی چاپکـردنی بـۆ وەرگـرێت و چـاپی بکـەن ٠ ناردبوی بـۆ وەرگـرتنی رەزامەندی ٠ پاش

شاعیرەمان بدەینەوە کە چەندەها ساڵ شەونخونی و بێداری بە دیارییەوە کێشاوە ... هەر چەندە ئەگەر بێتو خوێندەوارانی کورد دیوانی شێخ رەزا یان هۆنراوەی توانج و پلار بە دەستیانەوە بێت ئەوا چەندەها دوورە پەرێزی و لاگرتن دەکەن تا دەیخوێننەوە و بگرە لە زۆر جێگاشدا ناوێرن دەری بخەن نەك وتەیەکی نابەجێ بەرەو ڕوویان بێتەوە، کە ئەمەش هەمووی دەگەڕێتەوە بۆ باری تایبەتی و نەریتی کۆمەڵ، هەر ئەمەشە بۆتە هۆی ئەوەی لە ئەوەندە ئاوورِ لەم جۆرە هۆنراوانە نەدرێتەوە و دیوانی (حیلمی) شاعیر وەکو خۆی بمێنێتەوە . لە بەر ئەوە هاتم هەندێ لەو هۆنراوانەم پەڕاندووە یان نەم نوسیون و هەڵم گرتوون بۆ دەرفەتێکی دیکە .. بەو هیوایە با جارێ ئەم بەشە هۆنراوەی شاعیر چاپ بکرێت و بکەوێتە کتێبخانەی کوردیەوە . ئەگەر چی هۆنراوەکانی بەشێکی گرنگن لە ئەدەبدا و پێویستی بە ئاوورِ لێدانەوە هەیە بۆیە هەندێکیانم نوسیون ... ئەوەتە «فەرەزدەق و جەریر» بونە داهێنەر و پێشرەوی هۆنراوەی توانج و پلاری عەرەبی و چەند شاعیرێکی دیکە چوونە پاڵیان و بە هەموویان بەرهەمی

ماوەیەك کاك هیوا دیوانەکەی بۆ هێنامەوە چونکە ڕێگا نەدرابوو چاپ بکرێت . ناچار دەستم کردەوە بە نوسینەوەی بەو هیوایە زوو بگاتە دەستی خوێندەوارانی خۆشەویست .

« النقائص » یان بۆ نەتەوەی عەرەب بەجێهێشت ..
ئەگەر لای ئێمەش بە تەواوی بەرهەمی شێخ‌رەزا و شوکـری فەزڵی و هـەموو ئـەو شاعیرانە کـۆ بکـرایەتەوە ئـەوا ئێمـەش کۆمەڵێك بەرهـەمی ئەوتۆمان لـە بەر دەستا دەبوو لـە وێنەی ئەوەی عەرەب .

ئومێد کاکەڕەش

« سەرنجی بنەماڵەی شاعیر »

هیوا حیلمی

ئەگەر سەرنجێك لە شیعرە هەجووەکانی حیلمی شاعیر بدەین ، سەیر دەکەین جۆرە ئەدەبێکی تایبەتیە کە لە ناخی دەروونیەوە هەڵقوڵاوە و ڕێبازێکە بۆ خوێندنەوەی کوردی و دیسان زاخاویشە بۆ مێشك ، وەکو لەش پێویستی بە حەساندنەوە هەیە ، فکر و مێشکیش ئەو پێویستەی هەیە ٠

حەسانەوەی فکر ئەوەیە کە خۆشیەکی بگاتێ بە بێ ئەوەی کە لەش بۆی بکەوێتە عەزیەتەوە ٠

ئەم شیعرانە کە لە بەردەستایە بریتیە لە خۆشیەك کە روو دەکاتە فکر و مێشك و جۆرە تاقیکردنەوەیەکە لە ژیاندا ، یەکێکی وەکو شێخ ڕەزای تاڵەبانی و حیلمی شاعیرێ بوون وەکو شاعیرەکانی تر کەچی لەو ڕێچکەی ئەماندا و لەو ئیلهامەی ئەمانەدا نە هیچ شاعیرێکی تر دەیانگاتێ وە نە من و تۆش ئەتوانین ئەو فکرانەی ئەوان دەریان بڕیوە دەریان بڕین ، ئەمە لێرەدا بلیمەتی شێخ رەزا و حیلمی دەرکەوت نەك پایە نزمییان (حەمە لۆری و مەجۆلی خامە و مەلا سمایلی

کانێسکان و عەزیز بەگ و ئەحەی لار) و سەدەها ناوی تر بە لای منەوە بلیمەت بوون ، ئەگینا بۆچ من نازانم وەکو ئەوان بڵێم نەتەوەکانی تر لە هەموو شتێکی خۆیان دواون و درێغیان نەکردووە ٠ با ئێمەش نەیکەین ئەگەر ئێستە نرخی ئەوانە بەزانرێ ، مێژوو سبەی دوو سبەی نرخیان ئەزانی ٠

٣

دوور نیە هەندێ کەس بڵێن ئەم شیعرانەی (حیلمی) وتویەتی چین ٠٠؟ یا ئەوە چیە چاپ بکرێ ٠٠!! بەڵکو شاعیر بە پێی توانای خۆی تۆانیویەتی تۆزێ خزمەتی ئەدەب بکات ، بە لای منەوە چاپکردنی ئەمانە پێویست ترە چونکی ئەدەبێکی شاراوەیە و ئازووخەیەکی تایبەتیە بۆ دوا رۆژ لێرەدا داوا لە کەسوکاری ئەو شاعیرانە ئەکەین کە هەجویان کراوە بە تیلایی چاوێکی پڕ خەوش سەیری ئەم دیوانە نەکەن ، چونکی ئەوانیش لە هەمان کاتدا هەجوی ئەمیان کردووە و ئەوەی دەستمان کەوتۆتەوە نوسیومانە وەنەبێ هەرچی وترا وابێ ٠ بۆ چاپکردنی ئەم دیوانە ڕەزامەندی کەسوکاری ئەو شاعیرانە وەرگیراوە بۆیە ئێمە هاتین هەجووەکانی ئەوانیشمان خستە ناو ئەم دیوانەوە بۆ ئەوەی کەس لە پاشە ڕۆژدا گلەیمان لێ نەکات ٠ بە داخەوە کەمو کوڕی ئەم دیوانە ئەگەرێتەوە بۆ ئەوەی کە شاعیر

لـه کاتی خوێدا هەرچی وتووە نەی نوسیوەتەوە تا پارێزگاری بکات ئەتوانم بلیم ئـەم شیعرانەی چـارەکی شیعرەکانی نیـە و ئـەمەش هـەندێکی نوسراوەتـەوە و هـەندێکیشی دەمـا و دەم لـەو بەرێزانەمان وەرگرتووە کە کاتی خۆی لـە بەریان کردووە بەتایبەتی کاك ئەحمەدی وەستا قادر و کاك عەلی مارف سوپاسیان ئەکەین ٠

لە پاش ئەوە داوام لە کاك ئومێد کاکەڕەش کرد کـە ئەم کارە بگرێتە ئەستۆ و بەسەر شیعرەکاندا بچێتەوە و ئامادەیان بکات و پێشەکی بۆ بنوسێت بە دڵسوزیەوە ئامادەیی خۆی نیشاندا و کارەکەی گرتە ئەستۆ ٠٠ پێشەکی بەناوی بنەماڵەکەمانەوە سوپاسی دەکەین و هیوادارین لـە نمونەیان زیاد بێت بۆ خزمەتی گەلەکەمان ٠

« ژیان و بەسەرهاتی شاعیر »

(حیلمی) ناوی شێخ محەمەدی شێخ حسینە بە سالّی ١٩٠٩ زاینی لـە قەزای هەڵەبجە هـاتۆتە دنیـاوە ، دەوری خوێنـدنی لـــە مزگـەوتەکانی شارەرووردا بەسەر بردووە و لـە پاشـدا چۆتـە قوتابخانەی سەرەتای و تا پۆلی شەشەمی تـەواو کردووە ، بووە بە برین پێچ (مضمد) لە خورمال و سورداش ، دوای وازی لەو کارە هێناوە و بووە بە سەعاتچی لە هەڵەبجە تا سالّی ١٩٥٧ ٠ لە پاشـدا بۆتەوە بـە برین پێچ لـە کۆمپانیای دەربەندیخان لە سالّی ١٩٧٥ دا نەشتەرگەری چاوی کـراوە و چاری نەکراوە ، بە نابینای لە ماڵەوە ماوەتەوە تا لە رۆژی ١٠-٣-١٩٨٥ کـۆچی دوایی کـردوو لـــە گۆرستانی گولانی هـەڵەبجە نێژراوە نازناوی شیعری (حیلمی)یە و سەردەمی لاوی لە گەڵ ئەحمەد موختار بەگی جاف و شێخ مارفی سەعاتچی و عەلی کەمال باپیر و قانع و شێخ سەلام و موفتی پێنجوینی بـە سـەر بردووە ، شاعیرێکی نیشتمان پـەروەرو نەتـەوە ویستە لـە گـەڵ ئەندێشە و ئازارەکـانی میللەتەکەماندا ژیاوە و بەرهـەڵستی داگیر کەران و دوژمنانی کردووە تەنانەت لە سالّی

١٩٣٤ دا لـه گەڵ ئەحمەد موختار بـەگی جافـدا دابوویانـە چیـاکان بـەر هـەڵستی حوکمـرانی ئینگلیزەکانیان دەکرد • تووشی چەندەها ئاوارەیی و سەر لێ شێواندن بووە و گومرگی خەباتی ئـەو سەردەمەی خـۆی داوە و هەمیشە ئاواتی بـەرزی و سەربەستی و ئازادیی نەتەوەکەمان بووە • وە ئەم هۆنراوەیەی یادگاری ئەو سەردەمەیەتی •

تۆ جامی مەی منیش خومار
تۆ شاھ و من گەدای هەژار
تۆ پزیشك و من بریندار
من لە کێوان و تۆ لە شار
تۆ چاو لە خەو منیش بێدار
عالەم با هەر لێم بێزار بێ
گیانم تێرگازی بەدکار بێ
ژینی تاڵم با یادگار بێ
شیرینی لام زەهری مار بێ
دادم لە دەست رۆژگار بێ

---

(١) چـاو پێکەوتنەکەم ڕۆژی ١٩٨٢/٦/٣٠ بوو ئێستاش لە ژیاندا ماوە (١٩٨٥/٣/١٠) هیوادارم بە چاوە کزەکەی دیوانە چاپکراوەکە ببینێت چونکە توانای خوێندنەوەی نییـە تا بڵێم بیخوێنێتەوە • وە باسی ژیانەکەیم لە خۆی وەرگرتووە ولە سەر نەوار تۆمارم کردووە •

تێبینی

لـە ڕۆژنامەی هاوکاری ژمـارە ٧٨٠ ڕۆژی ١٩٨٥/٣/١٤ زانیم (حیلمی) لەو ڕۆژەدا ماڵئاوایی لێکردوین •

« حیلمی و هۆنراوە »

(حیلمی) شاعیرێکە کە زۆر کەم لە هۆنراوەکانی کەوتونەتە بەردەست و ئەوەندەش ناوەکەی نەبیستراوە کە بە تەواویی بیناسین و لە بەهرە و توانای هۆنراوەی بگەین ، بەلام لە شارەکەی (هەڵەبجە)دا نێو و ناوبانگێکی تەواوی هەیە و زوربەی هۆنراوە توانج و پلارەکانی بونەتە ویردی سەر زمانی خەڵکی و لە هەر شوێنێکدا هۆنراوەی شێخ رەزای تاڵەبانی بخوێنرێتەوە یەکە و ڕاست هۆنراوەی (حیلمی) بە دویدا دێت ، هەر ئەمەشە بۆتە هۆی ئەوەی حیلمی بە جێنشینی شێخ رەزا دابنرێت .

شاعیر بە تەنها خاوەنی هۆنراوەی توانج و پلار نییە بەڵکو خاوەنی هۆنراوەی نیشتمانی و ئایینی و کۆمەڵایەتی و دڵدارییە ، بەلام زیاتر بایەخی بە هۆنراوەی توانج و پلار داوە کە هەر ئەمەشە بۆتە هۆی ئەوەی کە هۆنراوەکانی لە نێو دوو تێوی بەرگی دیوانە دەستنووسەکەیدا بمێننەوە .

شاعیر لە تەمەنی (١٨) هەژدە ساڵیدا دەستی داوەتە هۆنراوەو و هۆنراوەی وتووە بێ ئـەوەی بینوسێتەوە ، لە بەر ئەوە زوربەی هۆنراوەکانی لە نـاو چـوون و نەکەتونەتەوە بەر دەست ، خـۆشی ئەوەندە گرنگی پێنەداوە لە بەر نان پەیدا کردن و بەرێوەبردنی ژیانی رۆژانەی خێزانی ٠

هۆنراوەکـانی بـە وشـەی سـادە و ڕەوان داڕشتووە و هەستی خۆی تییاندا دەربڕیوە و خۆی دوورە پەرێز گرتووە لە وشەی گران و تۆێکلدار ٠ دیمـەن و جـوانی سروشتی کوردستان تیکەڵاوی هۆنراوەکانی بووە و شۆخی و دڵ خاوێنی کچە کـورد سـەرنجی ڕاکێشـاوە و بونەتە بەهـرەی هۆنراوەی ئەگەر بهاتایە سەرجەمی هۆنراوەکانمان لـە بەردەستا بوایە ئەوا زیاتر لە توانا و بەهرەی شاعیر تێدەگەیشتین ٠ ئەگەر بچینە ناخی دەروونی شاعیرەوە هەست بەوە دەکەین کـە زیاتر هۆگری بۆنە (موناسەبەت) بووە و هۆنراوەی تێدا وتووە وەیان ئەگەر بۆنەیەك هاتبێتە پێیش بۆتە بەهرەی هۆنراوە و هەستی جوڵاندوە کە بە هۆنراوە وێنەی بکێشـی ٠ کـاتێکیش کـەموکوریـەکی دێبی خستویەتیە قاڵبی چیرۆکەوە و بە هۆنراوەی درێژ مەبەستەکەی بە روونی دەرخستووە ٠

هیوادارم بەم باسە کورتە کەمێ لە شاعیرم

نزدیك خستبنەوە وا دیوانەکەش کە چەندەها ساڵە گیروەدەیە دەیخەمە بەردەستان هیوادارم جێگـای رەزامەندیتـان بێت و بـەم کـارەم کـەمێ مافی شاعیرمان دابێتەوە •

ئومێــد

« یا رەب »

یا رەب ڕوو ڕەشم من گوناباڕم[1]
لە حزووری تۆ زۆر شەرمەزارم
زاتی پێغەمبەر ئەگاتە فریام
چونکە عەبدی تۆم ئومێدەوارم
کەرەمت زۆرە بۆ ئۆمەتی خۆت
گەورە ، فەریاد ڕەس ، بگە هاوارم
هەرتۆ شافیعی لە ڕۆژی مەحشەر
لە ڕەحمەتی تۆ منیش بەشدارم
نا ئومێد نابم ئافریدەی تۆم
هەر زاتی حەقە ویردی سەر زارم
(حیلمی) فەقیر و پیر و ئوفتادە[2]
کەوتوم لە ماڵۆ کز و هەژارم

---

(١) گونابارم : گوناه بارم ·
(٢) ئوفتادە : پەك کەوتوو ·

« سەیران »[1]

سەیرانە ئەمڕۆ سەیرانە ئەمڕۆ
خۆشە سەیرانی زەلم و تانجەرۆ
خوڕەی شەتاوان وەك كەفی ڕیرین
گولاڵەی كۆی چەم زەرد و سوور و شین

(١) لـە ژێر ناوی (شیعرێكی بلاونەكراوەی حیلمی) لـە ڕۆژنامەی هاوكاری ژمارە ٦٥٣ ساڵی ١٩٨٢ ئەم نوسینەم بلاوكردوە : پێش شیعرەكە :
« كاتێ بەفری زستان دەتوێتەوە و گژ و گیا لـە ناخی زەویدا دەبزوێ و چاوەڕوانی لێزمـەی بارانی بەهـار دەكا ، تـا ببێتـە فەرشێكی ڕەنگێنی سروشتی دلڕفێن و دەشت و دەر برازێنیتەوە ، دڵی سەیران كەران بهێنێتە جۆش بۆ ئەوەی ساتێ غەم و ئەندێشە و ئازارەكانیان برەوێنێتەوە ..
لەم كاتەدا لە هەموو كەس زیاتر شاعیرە كە هەستی دەجولێت بەرامبەر بەو جوانی و ڕازاوەییەو پێی دەزانێت .. دێت هەموو دیمـەنە ڕەنگینـەكان دەهۆنێتەوە و دەیانكات بـە هۆنراوەیەكی بەسۆز و بە دیاری پێشكەشی دەكات .
ئەو جوانی و ڕازاوەییەی كە لە كوردستاندا هەیە بۆتە ئیلهامی هەستیار و هەست و نەستی جولاندوە كە بە دڵێكی پڕ جۆش و هەستێكی بە تینەوە ئەو دیمەنە شیرینە بهێنێتە بەر چاومان و بە كامیرایەكی هەست بزوێین وێنەكان بگرێت و پێشكەشمانی بكات ، كە لە كاتی خوێندنەوەدا پچینە جیهانی بینینەوە و ئـەو دەور و زەمانە بێتەوە بەر چاومان .
دەشت و دەری كوردسـتان ڕازاوەتەوە و دانیشتوانی ناوچـەی سلێمانی بە خاو و خێزانەوە ڕوویان كردۆتە سەیرانگای زەلم و تانجەرۆ ... لەو ڕۆژەدا چەندەها وێنەگری هەست بزوێنی لێیە كە هەر یەكە بە ئەندازەی بیرو بینینی خۆی وێنە دەگرێت تا ئەو

سەوزە گیای بەهار ئاونگك لە سەر سەر
بریق و باقی دێ وەك لاگیرەی سەر
هەر دێن وە یەكدا كچ و كور و پیاو
بە پێكەنین و گۆرانی تاو تاو
جار جار دەست ئەگرن كوڕان و كچان
قریوەی چۆپی كێش ئەگاتە ئاسمان
ئەلێن هەر خۆش بێ ئەم نیشتمانە
هەر شوێنێ ئەچین جێگای سەیرانە
هەر ڕۆژێ ئەبێ ئێمە بە دلخۆش
بێ مەی ، بێ بادە ، گشت ئەبین سەر خۆش
با بمرێ دوژمن ئێمەیش وەك برا
بۆ نیشتمانمان ئەبین بە چرا
ئەوسا ئەزانین خۆشە سەربەستی
لە دڵ دەرئەچێ پەژارە و پەستی
(حیلمی) پیر بووە یەكجار فەوتاوە
وەك جاران مەیلی یاری نەماوە(٢)

ویمەنە شیرینەی ئەو ڕۆژە بە یادگار بهێنێتەوە • وا چەند ساڵێ تێپەری بەسەر ئـەو وێنـەیە کـە دیمەنی شەهرەزوور دێنێتـە بەرچاومان با بەیەکەوە بچینە ئـەو سەردەمەوە و سەیرانەکەیان ببینیین (شیعرەکە) •

ئومێـــد •

(٢) بە قەڵەمێکی سوور وشەی (یاری) گۆراوە بۆ (شیعری) کـە خەتی شاعیر نیە ، وە کاك (هیوا)ش زوربەی شیعرەکانی پاکنووس کردبوو بەڵام دەستکاریەکی زۆری تێدا کردبوو ، کە ئەوەش بوو بووە هۆی شێواندنی شیعرەکان لە بەر ئەوە هاتم دووبارە لە سەر دەسخەتەکەی شاعیر پاکنووسم کردەوە •

(ئومێـــد)

ئـازیز

ئازیز دڵی من پڕ لە پەژارە
گەردوو خولیەتی ڕۆژ تا ئێوارە

ساتێ نەتبینم دڵ ئەبێ بە ئاو
فرتە فرتمە وەك مەلی ناو داو

گیانە بەسیەتی گوناهم چییە
بەناز ئەمکوژی گیانم تیا نییە

سا ئیتر ڕەحمێ بە حاڵی زارم
سارێژی بکە دڵی غەمبارم

با منیش ساتێ بسرەوم گیانە
(حیلمی) پیر بووە ڕووی لە نەمانە

١٩٥٩_٧_٢٢

کوژراوم

کوژراوم بە چاوی مەست بیر و هۆشم نەماوە
بــە قوربانی باڵات بم روومەتت فەندی خــاوە
خاوەنی مەکر و نازی بە عیشوە خۆت ئەناری
چــاو گەلاوێژ گیانەکەم پەچــەت بۆچی داداوە
ئــەو بێ بە وەسڵت شاد بم ، شەوێ تارۆژ لــە
لات بم

وا دەزانم کە یەزدان دنیای گشت بــە من داوە
گەر بکەم ماچی گۆنات لــە باتی مووچە و بەرات
تەمەننای چیتــر ناکــەم ئیتر تــا دنیــا مــاوە
روخسارت وەك مانگە شوعلەی بۆ گشت دنیایە
لە کێشانی برۆی تۆ (مانی) تەحیوور ماوە
چوون هێشتا کەس نەیدیووە کێ مەحبوبی وای
دیوە

ئەمە حۆری بەهەشتە خوا بۆیە وای داناوە
بێژن گۆرانی و بەستە (حیلمی) بە بادە مەستە
چەند جوانە قامەتی یار وەکو سەروو وەستاوە

ئــازیز

ئازیز سا دیسان دڵ بوو بە قەقنەس
وا هات بە سەرما لێشاوی هەرەس

ساتێ ناسرەوێ دڵەی غەمبارم
روو لە زیادیە غەم و ئازارم

لای من هەر شەوە ڕۆژ هەر نابینم
وەك ناسۆر وایە زام و برینم

هەر سارێژ نابێ هەتاکو ماوم
ڕۆژ ڕۆژ کز ئەبێ و تەم ئەکا چاوم

مەگەر سا رەحمەتی یەزدان بگا پێم
لەمە زیاتر غەم نەیتە سەر رێم

سێ شت لا ئەبا خەفەت لە گیان
ئاو و سەوزایی و روخساری جوان

پرســیار

پرسیم لە پیاوێ زۆر بە ساڵا چوو
بەچی زۆر ماوی عومرت درێژ بوو
وەڵامی دامۆ پیری خۆش زووان
بۆمی بەیان کرد بە شێوەی جوان
بە گەرمای هاوین بە سەرمای زستان
تێری و برسیەتی لە لام بوو یەکسان
هەر چیت بە سەربێ تۆ گۆی مەدەرێ
بوون و نەبوونی خۆی تێ ئەپەڕێ
من هیوام وایە لە لاوانی نوێ
ئەم وتارەم باش بگرنە گوێ
ئەر بتانەوێ بژین خۆشنوودی
لە دڵ لابەرن کینە و حەسوودی
(حیلمی) ئەمەی وت باش گوێی لێگرن
بە خۆشی ئەژین تا وەکو ئەمرن

١٩٧٢-١-٢

حیلمـــی

(حیلمی) یە غەمبارە ، دائیم مەیلی سەربانان ئەکا
حـەز لـە یار و سوحبەتی سەحراو کۆلانان ئەکا
هێندە سووتاوە بە ناری عەشقی یاری زۆر جوان
سورە سوڕی دێ وەکو تەییارە هەر دەوران ئەکا
شێت نییە ، زۆر عاقڵە، ئەمما وەها بۆی دەست ئەدا
گێل و کـەڕ بێ دائیم خۆی کـەڕ و نادان ئەکـا

حـەب و دەرمانی گەلێ زۆرە ئەبەد فایدەی نییە
ڕۆژ و شەو گەربێ شرینقە لێ نەدا ئەو ژان ئەکا
(حیلمی) یە غەمبار ، هەژارە ، بێکەس و بێ مەلجەئە
پیس و پۆخڵ هەر لە باجی ئامینەی مامان ئەکا[1]

(١) باجی ئامینە : مامان بووە لە هەڵەبجە .

پیر بووم بە جارێ زۆر پەریشانم
وەختــە دارزێ گشــت ئەعزاکانم

دوو منـداڵ

دوو منداڵی ژێر کەڵە
هاتنە لام بە پەلە
ئەیان گێڕایۆ ورد ورد
سەرکەوتنی گەلی کورد
ئەیان ووت ڕۆڵەی گەلین
هەوڵ ئەدەین لە سەر هەلین
بۆ رزگاری نیشتیمان
هەموو بەخت ئەکەین گیان
تا ئەمرین شان بە شان
ڕزگار ئەکەین کوردستان

سـاقی شـەرابێ بڵی شـــەرابە
زوو ئاشکرای کـە جەرگم کەبابە

مامەی خۆشەویست[1]

مامەی خۆشەویست شاعیری مەشهوور
روونا کیت خستە دەشتی شارەزوور
لە گەورە و بچووك سەنا خوانی تۆن
سوپاست ئەکەن بە نزیك و دوور
هۆنراوەکانت وەك گەوهەر وایە
دڵ رۆشن ئەکا وەکو پارچەی نوور
(حیلمی) بە راستی بچووکی تۆیە
زۆر لای بە نرخە دیاری شارەزوور(۲)
فازیلی خەیات یادی تۆ ئەکات
پێت ئەڵێ مامەی دڵسوزی جەسوور
ئۆمێدم وایە بۆ بەرگی دووەم
(باغی میر) بێتە سەر لەوحەی سطوور
چونکە بەشداری هونەری تۆیە
پێویستە مەدحی سایەیی توە سوور

---

(۱) مامە : مەبەست عەلی کەمال باپیر ئاغای شاعیرە کە لە خۆشەویستیدا پێیان ئەووت (مامە) ٠

(۲) عەلی کەمال باپیر کە نازناوی شیعری (کەمالی) یە بەرگ یەکەمی دیوانەنەکەی ناو نا (دیاری شارەزوور) دانەیەکی بە دیاری بۆ (حیلمی) ناردووە ٠ حیلمیش لە کاتی خوێدا بەم هۆنراوەیە سوپاسی کردووە و وەکو دەردەکەوێت لە هۆنراوەکەدا داوای لێکردووە دیوانی دووەمی ناو بنێ (باغی‌میر) ٠ کەمالی لە سەر داوا کارییەکەی حیلمی دیوانەکەی ناو ناوە (باغی‌میر) ٠

« مەی گێڕ »

مەی گێڕ یارەکەی گۆشەی دیوەخان
پا بەندی هەوایی بەرزی ئێلاخان

دەخیلتم با بێت لەو پیاڵەی بلوور
با ئامێتەی بێت گوڵاوی چنوور

ئا بەو شەرابە بەرزە دەماخم
گەلێ پێی مەستم ئەسرەوێ داخم

با کەم بکێشم هەناسانی سەرد
لەم دنیای میحنەت وێرانەی پڕ دەرد

نەك پیاڵەی ئەزەل پێمان بکا نۆش
ساتێ با بێ غەم دنیا کەین خامۆش

تاو تاوێ مەستی ژین بەسەر بەرین
کاتی کاروانە لە رێی گوزەرین

چونکە چەند پیاڵە و چەند شاهی بێباك
لە گەڵ دیوەخان یەکسان بوون بە خاك

کێ تا سەر بەدەرد نەبوو سینە چاك
گەردوون کێ ناکا بە گەردی خاشاك

به بۆنەی کۆچی خوالێخۆشبو شاعیری

بەناوبانگ شاهۆ

گڕەی حوزەیران ئیمساڵ بۆ گەرمە
جەرگ بەکا بە ئاو
پێچو خولیەتی ئێجگار بێ شەرمە
هەڵئەکا تاو تاو
فەڵەمی لە دەس شاهۆ خستە خوار
شاعیری کوردان
لە شیعری کۆنا تاوی یەدا بەغار
باسی نیشتمان
فەلەك رسوابی داڕزێی ورد ورد
لە رووی جیهانا
بسوتێ گیانت ئازاو دەست و برد
لە کوردستانا
شاعیری بەرزت لە گفتۆ خست
بۆچ وات پێکردین
بە ڕستەی جوان جوان هەڵبەستی ئەڕشت
بێ بەشت کردین
لە باغی شیعرا نەمامی بەردار
وەختێ دانرا
بە هەر دوو دەست نەویت لە بن دار
لە بێخ هەڵکەنرا

کێ بێ بنووسێ باسی هەورامان
لانەی شاعیران
خوڕەی ناوچەمی لای لایەیی شەوان
وا بە شیعری جوان
کێ یادی شاعیر بکا ئەحمەد جاف
بە قسەی شیرین
بە هەڵبەستی جوان بێ گرێ و ساف
بە یادی دێرین
قەڵەم نۆبەتە بێرەوە مەیدان
بۆ مەلا حەسەن
بە شاهۆ مەشهوور لە ناوچەی کوردان
خاوەن عیلم و فەن
لە عیلمی ئەدەب بیر تیژو و زانا
وەك مەلەوانێ
بە چەند زمانێ شیعری دا ئەنا
چوون پاڵەوانێ
شاعیری غەرام هەم نیشتمانی
مەستی ئەو بادە
بە یادی قەومی ئەیووت گۆرانی
زیرەك و سادە
حەقە گەر بگری کوردی مەینەت بار
بۆ ڕۆشتنی تۆ
بدا بە سەریا نەك جارێ سەد جار
شاعیری کورد ڕۆ

« ڕەش بەڵلەك »[1]

حەڵقینە ئەمڕۆ هەڵەبجە خۆشە
ژن و پیاو سەرمەست هەموو بێ هۆشە
ئەم مەستیانە هی شەراب نییە
گەر ئەتانەوێ عەرزتان کەم چییە
جاهێلانی قیت ژنانی پڕ جۆش
بەجارێ هەموو هاتوونە خرۆش
دەست وشاردن و مەمك هەڵگوشین
ماچ و موچ کردن سەر گۆنا گەزین
دوو لێوی کاڵی ، مەمك بۆن کردن
دەست فلیقان و چپە بۆ کردن
وەلحاصڵ هەر یەك بە ئارەزووی خۆی
خەریکە یەکێك تەفرەدا بۆ خۆی
هیچ فەرق نییە لە قەوم و لە خوێش
نێر بێ یا مێ بێ هەر ئەیداتە پێش

---

(١) ئەحمەد موختار بەگی جاف ئەفراسیابی کوری خەتەنە کردبوو حەوت شەو و حەوت ڕۆژ هەڵپەڕکێ بۆ کرا ، ژن و پیاو تێکەڵ بوو بوون بە زۆری کچو و ژنی جوولەکە بوون کە هەڵئەپەرین و لە هەڵپەرکێکەدا دەستیان گرتبوو لە گەڵ کورەکاندا یەکتریان ئەوشاردوو نوقورچیان لە یەکتری ئەگرت بە کورتی ئەو ڕۆژە بوو بە ڕۆژی ڕەش بەڵلەك بە داخەوە هەموو ئەو ڕەش بەڵلەکەم کرد بە شیعر بەڵام هەر ئەمەم لە بیر ماوە (حیلمی) ؟

وەڵامی ئافرەت :

گوێ بگرە شاعیر ئەمە جوابمانە
لۆمەمان مەکەن گوناى مێردمانە(٢)
ئێمە جلەومان بە دەس پیاومانە
هەرچی ئەفەرمووی لەبەر چاومانە
ئیزنمان ئەدەن ئەچین هەڵپەرین
لە ناو ڕەش بەڵەك خۆش خۆش دەسگرین
تەماشا بکەن بڵێن جوانە
ژنی فلان کەس خاسی هەموانە
چەند زەریفە هەم نازەنینە
جوان و بەشەوکەت زوڵف عەنبەرینە
ئەگریجە قرتاو برۆ کەوانی
بە شەوکەت روخسار ماهی تابانی

---

(٢) گوناى : گوناهی .

پێنج خشتەکی لە سەر هۆنراوەیەکی

عەلی کەمال باپیر

یەزدان بۆچی وا لە من زویری
خزمەتم نەبوو لە گەنجی و پیری
فازل شاهیدە بەبێ تەقصیری
« یا رەب ئەزانم کە تۆ بەصیری »
« بۆ گوناهی من تۆ زۆر خەبیری »
کردت بە خەڵوز هەموو کێوی طوور
خۆ من عەبدی تۆم لە نزیك و دوور
هەر بەرحمی تۆ من ئەبم مەسروور
« بە خەجاڵەتی هێنامتە حزوور »
« کوێری ، مووسپی ، روو رەشی ، پیری »

وەرگێردراو

(١)

جوانێك و پیرێ کەوتنە گفتوگۆ
پیر بووی تۆ لە یار ئەبی ڕەنجەرۆ
وەڵامی داوە پیری بە سزمان
پیر بووم دوور ئەبم لە یاری جوان

(٢)

گەر وەرگەڕا زەمانە لێت کەوتە بەزم و کینە
بە ئارام بە بە شادی بۆیی لێدە تەپلی سینە
ڕاسـتە گۆڕانی چـەرخ عـەجیبە سـینەمایـە
زۆر ئاشوب و پڕ فیتنە سەد ئەفسونی لە لایە

(٣)

ئەو یارە جوانەم لە بۆ بنێرن
گەر مردم لاشەم بە ئەو بسپێرن
گەر بکا ماچێ لەم دوو لێوانە
زیندوو بونەوەم بە دوور مەزانە

« سکالا »

سکالایەك و واتەی ڕیش چەرموو
بە نیو دینارە نووسینی هەردوو
ئێستەش هەر وایە بێ کەم و زیاد
خاوەن سکالا پێی ئەبێ دلشاد
مۆری ڕیش چەرموو لە کەل ناوی
هەرکەس بیەوێ بۆی هەلئەکەنرێ
بەنیو دینارە نرخی بڕاوە
ئەوی بیەوێ بۆی هەلکەنراوە
سەعات نەبینرێ نرخی دانانرێ
ماسی لە رووبار سەوا ناکرێ
بە زمانی کوردی ئەمە نوسراوە
بۆ ئاگاداری هەلواسراوە
هەر کەس هاتە لام بیخوێنێتەوە
بۆ ئەم نرخانە نەپرسێتەوە(۱)

---

(۱) لە سالی ١٩٤٤ لە دائیرەی صحە وازم هێنا وام بۆ ڕێکەوت چووم بۆ رانیە لەوێ دەستم کرد بە سەعاتچێتی و مۆر هەلکەندن و سکالا نووسین ، زۆر ئیشم باش بوو ئەهالی ناوچەکە زۆر رێزیان ئەگرتم • جا دوکانێکم دانا بوو منیش بە نووسینی گەورە ئەم چەند شیعرەم هەلواسیبو بۆ ئەوەی کە خوێندیانەوە ئاگاداربن بۆ ئەو نرخانەی کە دامناوە (حیلمی) •

« خـــوا »

خوا شوکرانەت قەت تەواو نابێ
لوتف و کەرەمت هەر ئەبێ وابێ
ئاواتە خواز بووم بە رۆژ و بە شەو
لێم هەڵگیرا بوو خۆراك و هەم خەو
بەڵکو بیبەخشێ رۆڵەیە بە من
دۆست پێی دڵشاد بێ و شەق بەرێ دوژمن
کەچی لە ناکا بەرقێکی رۆشن
شەوقی دایەوە بۆ ژیانی من
رۆشنایی خستە دڵ و دەروونم
ڕەحمی کرد بە حاڵ دڵەی زەبوونم
لە ناکا کوڕی خنجیلە وە جوان
پێی بەخشی پێمان خوای لامەکان
دوعام ئەمە یە هەر بەرخوردار بێ
لە نیشتمانا داری بەر داربێ
بحەسێنەوە هەموو لە بەری
بۆ کەسوکاری بێ بە سێبەری
نۆ سەد و شەست و نۆ هاتە دنیاوە
هەر بەرخوردار بێ هۆشمەندی ناوە[1]

---

(۱) بە بۆنەی لە دایك بوونی (هوشمەند)ی کوڕەزایەوە وتویەتی ٠

« به یادی خوالێخۆشبو حەسەن فەهمی جاف »

حوزەیران تاکەی بێ سەلیقە و فەن
بۆ وا ئەکەی تۆ
ئیمسال فەهمی جاف پار مەلا حەسەن
وا بوین ڕەنجەڕۆ
بۆچی بووی بە داخ بۆ هەموو ساڵێ
لای گەلی کوردان
شاعێری ئەبەی ئەیخەیتە چاڵی
نابی پەشیمان
مێژوو نووسەکەی ناو کوردستانم
پاش ئەمین زەکی
دڵسوزی گەلی زۆر میهرەبانم
قەڵەم بوو چەکی
هەڵگری دیوان شاعیری خاڵۆی
کاك ئەحمەدی جاف
دیوانی بێچاپ ئێستا لە ماڵۆی
پڕ لە شیعری ساف
ماڵی هێلانەی ئەدیب و زانا
تیا ئەبەسترا کۆڕ
بە یادی شیعری پیاوانی دانا
باسی ئەکرا زۆر

تاقە گوڵەکەی ناوچەی شارەزوور
مونەریخی چاك
تەئریخی ولات لە سالآنی دوور
ئەو نووسی بێباك
خاوەنی کتێب ناوی کوردستان
لە بابەت یۆنان
چۆن گەرانەوە لە ناو نیشتمان
بزانن کوردان
هەر کە دانەنیشت بە قسەی شیرین
بە راو و تەکبیر
باسی شاعیران بە یادی دێرین
ئەهاتەوە بیر
نووسەری ناودار لە باغی مێژوو
داری بەردار بووی
بۆ بەجێت هێشتین هەروا زوو بە زوو
بێ فیز لای یار بووی
چۆن بکەم یادت مێژوونووسی چاك
لای گەلی کوردان
تەئریخی زۆر کۆن ، ئەتنووسی بێباك
وا بووی سەر گەردان
تەئریخی کۆچی لە رۆژانی ساڵ
نۆسە و حەفتا و سێ
لە حوزەیرانا دای لە شەقەی باڵ
هیچ کەس نەپرسێ

یادت دەرناچێ لە دڵی کوردان
بۆ ڕۆشتنی تۆ
هەموو بابکەین شیوەن و گریان
نووسەری کورد ڕۆ

● ● ●

بۆ حـەمە ئەمینی شاعیر(۱)

شکاندی پشتی جامی و فردەوسی
گوم ئەکا ناوی ئینگلیزی و رووسی
پێکیۆ ئەلکێنی حەرفی جەلەبی
کوردی و هەورامی تورکی و عەرەبی
یاخوا هەر بژی ئەم چەنە بازە
قسەی بێ مەعنای زۆر بێ مەجازە
باوکی لەتیفە خوا لێی نەسێنێ
منداڵی وردە با دانەمێنێ
بە گیانی لەتیف ئیتر لە مەولا
گەر بێ دەنگ نەبی چاك ئەتهێنمە با
بە سەد بەد ئەمە نەختە بەدێکە
بۆ تۆ نەسیحەت عەقڵ و پەندێکە

---

(۱) حەمە ئەمین شاعیر بوو زوربەی هۆنراوەکانی لە بابەتی فۆلکلوری بوو ، لەکاتی پیریدا بە دێومی زانی و سووتاندی .

« بۆ میرزا مارف[1] »

مارف لە دنیا وەکو مامە بە فاڵ بی
جێی لۆمەیت ئەگەر پڕ عەقل و کەماڵ بی
ناوێ بەد فیعل بیت و تاوێ مەست و خەیاڵ بی
بێ هونەرە ئەگەر وەك رۆستەمی زاڵ بی
بەدکار و ، پڕ نەعلەت ، بەد فەساڵ بی

....

مارف چیتە لە حیلمی وا دیارە ئەتخورێ ....
تۆش وەکو مامە وەها دیارە ......
بۆ ناو چەمیش پیشەتە وەك ......
بۆ ئیشی نابەجێ هەمیشە بارە بەری
دەك ڕاستۆ نەبێ ، مل کەچی ناو چاڵ بی

....

هەر کەس لە دنیا وەکو تۆ بکات هەتا ماوە
ئەو کەسە حیز سفەتە و ...... زۆری داوە
بەد ناوە چوون خەریکی درۆ و چاو و ڕاوە

---

(١) میرزا مارف : یەکێکە لە شاعیرە ناودارەکانمان کوری مەلا ئەحمەدە لە ساڵی ١٨٩٥ لە شاری سلێمانی هاتۆتە دنیاوە لە قوتابخانەی دینی خوێندنی تەواو کردووە وژیانی خۆی بە کاری میریەوە رابواردووە لە رۆژی ١٩٥٦/٣/٢٣ گیانی پاکی بە خاك سپاردووە (٦) پارچە هۆنراوەی شاعیرم لا هەیە ٠

مەشهورە کە حەیا بۆ ئینسان دانراوە
حەیا تکاو روو رەشی بە درێژایی ساڵ بێ
....
ئیتر بەسیەتی لادە لە حیلمی تۆ چاوەکەم
بەد ناوت ئەکەم ئیتر نەهێنی ناوەکەم
نێچری ئەمجارە ، سەرگەڕێی بوو راوەکەم
.... بەفاڵ وا کەوتە ناو داوەکەم
بەدکار بێت بە دائیم جێی لۆمەیی کور و کاڵ بی

« کاك دلاوەر »(١)

کاك دلاوەر نامەکەت هات خوێنرایەوە بێ کەدەر
جاش کراوەی تازە بووکەی خوا نەناسەی بێ سەمەر
گەر بزن کلکی خورێ ، نانی شوانی خۆی ئەخوا
جا بزانە چی بە حالت کەم نەوەی مالومی کەر(٢)
کاکی خۆت ئەتوانێ سك پڕ کا نمونەی زور هەیە
تۆ نەوەت هێشتا نەدیووە نێرە مووکەی بێ هونەر
بێرە لام تەعلیمت دادەم بەلکو باش فێرت بکەم
تا لە پاشا بە سەهلی رۆلەیە بێنێتە دەر
ئەو حەلەش گەر گۆیزەبانەی بۆ بکەی مانع نییە
بۆچی یادت چۆتەوە ۰۰۰۰ لە رێگای سەنگەسەر
سا ئیتر واز بێنە لادە تۆ لە (حیلمی) چاوەکەم
دەك سیا رووبی لە عاستم ۰۰۰۰۰۰

١٩٥٧

---

(١) ئەحمەد دلاوەر جارێکیان نامەیەك دەنێرێت بۆ حیلمی و زەمی دەکات ۰ ئەو کاتەش حیلمی برین پێچ دەبێت لە دەربەندیخان بەم جۆرە وەلامی دەداتەوە ۰

(٢) مالوم : ناوی جولەکەیەك بوو لە هەلەبجە دا دەنیشت ۰

« ئەستێرەت »

ئەستێرەت کز بوو لە ئاسمانا
گەوادی شاران[1]
کلکت نۆز ناکا لە دیوەخانا
وەك جاری جاران
حۆ تۆ شەرتت کرد جارێ تر نەچی
هەی سەر قوڕاوی
کاتێکمان زانی ئێوارە چوو یتۆ
تەڵاق گواوی
نازانی ئەلە زۆر بێ حەیایە
هەر وەك ئەسپی نۆڕ
با شقارتەکەت تۆ لێ نەدایە
کوری ۰۰۰۰۰۰۰
گێژی بادەی بەنگ وەك وەستا هاشم
هەی قەرەچناغ
سمێڵ و ریش و برۆت بتاشم

(١) شاعیر ئەم شیعرەی بۆ (۰۰۰۰۰۰) وتووە کە پیاوی مالی حامید بەگ دەبێت ۰۰ ئەم پیاوە هەتا بلێیت خۆ بەرە پێش و خۆی هەڵدەقورتانە هەموو ئیشو کارێك ، کەسیشی نەیدەوێرا شان بدا لە شانی ، کە حەلاوەخانی خێزانی حامید بەگ دەمرێ ، ئەمیش بۆ ئەوەی زیاتر خۆی خۆشەویست کا لە پرسەکەدا جگەرەی دەگێرا و دیسان شقارتەکەش هەر خۆی لێی دەدا ، ئەلە کەچەل ، ئەویش هەر پیاوی مالی حامید بەگ بوو دەچێ بە گژیا و لێی قبول ناکات ۰ حیلمیش بەم شیعرە پلار دەگرێتە (۰۰۰۰۰) ۰

« فاضـــل »

فاضل ئەزانی تەقدیری خودا
هەرچی وتووە ئەبێ روو بدا
چوون بە نەزیرە شەریکی نییە
بیری لێ کە یتۆ نازانی چییە
بێ رەنگ و بێ بۆ ، بێ مەکانە ئەو
هەرگیز نانوێ بە رۆژ و بە شەو
لە کەس نەبووە و کەسی لێ نابێ
هەرچی بیەوێ ئەبێ هەر وابێ
کێ ئەیزانی تۆ وا ئەچی بۆ کووت(١)
لەوێ دائەبی بۆ پیاوی لنگ رووت
خۆ ئالۆشەکەت هەرگیز ناسرەوێ
ئومێدم وایە مشتەریت زۆر بێ
ماسی ئومێدت هەم روو لە تۆڕ بێ
وا داوا کارین لە خوای لامەکان
خاوەنی هەموو ئەرز و ئاسمان
نەجاتت بیێ بێتەوە ئێرە
تێر کەی ئەو کەسەی کە بە تۆ فێرە

---

(١) جارێکیان (فاضلی خەیات) لە بەندیخانەی (کوت)ەوە نامەیەك بۆ (حیلمی) دەنووسێت و زۆر پلاری تێدەگرێت حیلمیش بەم جۆرە وەڵامی داوەتەوە .

له باغی میرا شه‌وان بکه‌وی
له بن تووه سور بۆی دابنه‌وی
(حیلمی) پیر بووه ئێجگار فه‌وتاوه
مه‌طره‌قه زلی هێزی نه‌ماوه
ده‌ست به گۆچانه له به‌ربێ چاوی
وا چاکه ئیتر نه‌هێنی ناوی

● ● ●

(له به‌ر ئاڵوشی)

له به‌ر ئاڵوشی ٠٠٠ دائیما سه‌ر خۆش و بێ هۆشه
وه‌کو یارۆ له ناو باغا له ٠٠٠٠ یا له سه‌ر کۆشه
ئه‌گه‌ر چی حیلمی لای داوه به دڵ ٠٠٠ له لای خۆشه
ئه‌ڵیم وه‌کو کابرا به‌ده‌م ٠٠٠٠ بگره بێدۆشه
که ئه‌وسا پێت ئه‌ڵێن عالی جه‌نابی جێنشینی ئه‌و
وه‌جاخی یار وون ناکه‌ی وه‌ك ئه‌و دابێ به‌رۆژ و شه‌و

دێن به سه‌رمانا ئه‌سورێنۆ خه‌یاڵی چی ئه‌که‌ن
مردنی ئێمـه لـه ژینی ئێوه به‌خـوا چـاتره

« وسـو »[1]

وسو موحتاجی دانه وا هاته لاتان
که دەستێکتان هەیە ئێوەش له دانا

(ناری)

وسو هات ددان بکا یا شێخ له لامان
به مەرگی تۆ قەسەم پێنج دەفعه گامان

(حیلمی)

---

(١) وسو ئاغا لای (شێخ مەحمود) بوو له داریکەلی ددانی دێته ژان و دەیەوێ بچێت بۆ سلێمانی ددانی بکێشێ ·· به شێخ مەحمود دەڵی نامەیەکی بۆ بنوسێ بۆ شێخ لەتیفی دانساز · لەو کاتەدا مەلا محەمەدی بێلو که به ناری (١٨٧٤ ـ ١٩٤٤) به ناوبانگه لای شێخ دەبێت پێی دەڵێت شتێکی پر مانا بنوسه بۆ شـێخ لـەتیف (ناری)یش بۆ نوکته ئەم دێره شیعره به ناوی شێخ مەحموودەوه دەنوسێت بۆ شێخ لەتیف ·

وسو موحتاجی دانه وا هاته لاتان
که دەستێکتان هەیە ئێوەش له دانا

خوالێخوشبوو مامۆستا عەلائەدین سوجادی له لاپەرە (٤٦٨) مێژووی ئەدەبی کوردیدا دەڵێت (ئەم شیعرەی ناری ئەوەنده جوانه حەوت مانا به شیرینی هەڵئەگرێ) ·

لـەو کاتەدا کـه نامەکه دەگاته دەست شێخ لەتیف (حیلمی) خوشکەزای لەوێ دەبێت کـه دێره شیعـرەکه دەخوێنێتەوه لـه ماناکەی خۆیان دەکات هەر لەوێدا (حیلمی) دێرەێکی دیکه دەخاته سەر شیعرەکه و به وسو ئاغادا دەینێرێتەوه ·

وسو هات ددان بکـا یا شێخ لـه لامان
به مەرگی تۆ قەسەم پێنج دەفعه گامان ·

شـێخ مەحمود دەست دەکات بـه پێکەنین و دەڵێت ئـەمه کاری (حیلمی)یه ·

« کزەی زام »

ئای لە کزەی زام ناسۆری سەختم
لە نالە و فەریاد دڵەی بەد بەختم

دەمە و بڵێسەی بەرزی دەروونم
نەڕە ستەکەی دەرد دەستی گەردوونم

لە جەستەی زامدار تیری بەدکارم
لە دەردی کاری لاشەی دوو چارم

چۆن نەهات بۆم هات هاتی نەهاتم
گیروەدە و بەندم هەتا مەماتم

ئەناڵم دائیم وەك ماران گەستە
سەر تا پێم هەمووی یەکسەر شکستە

دائیم هام لە گێچ خەیاڵاتی خاو
ئەزەل پێی نۆشام لە پیاڵەی زوو خاو

گاهـ شێت و بێهوش شێوەی مەیخوارم
گاهـ گیروەدەی ژار کوشندەی مارم

ئازیز سا رەحمێ بە حاڵی زارم
هەتاکەی ناڵە و داد و هاوارم

« وەرە »

وەرە نازداری خوێن شیرین
هەردوو ئاهەنگی بگێرین
تۆ بزەی سەر لێو پێکەنین
وەك گوڵی بەهار ڕازاوە
بە بەرگی ئاڵ و مۆر و شین

منیش بولبول بە سۆزی دڵ
چۆن دێتە ئاوازە بۆ گوڵ
بۆت دێمە سۆز بە جۆش و کوڵ
بۆت دێمە نەغمەی دڵ تەزین
هەتا سپاردنم بە گڵ

تۆ جامێ مەی منیش خومار
تۆ شاه و من گەدای هەژار
تۆ بزیشك و من بریندار
من لە کێوان و تۆ لە شار
تۆ چاو لە خەو منیش بێدار

عالەم با هەر لێم بێزار بێ
گیانم تێر گازی بەدکار بێ
ژینی تاڵم با یادگار بێ
شیرینی لام زەهری مار بێ
دادم لە دەست رۆزگار بێ

بە یادی تۆ ڕۆژ و شەوم
رۆژ دڵگران شەو ناخەوم
بێ خاوەنە کۆچ و رەوم
حەزانی عومرم هەڵڕژا
بۆ تۆ ڕازی ئەم و ئەوم

بە بێ گوناهـ تاوان بارم
مەینەت بار بێ ئیشو کارم
دەردم ئاسان نیە چارم
لەش سوکم گرانە بارم
هەمووی بۆ تۆیە دڵدارم

١٩٣٤

چوارینــه

ئەزانی خۆشە ئەم نیشتمانە
بە راستی ئەڵێم شوێنی سەیرانە
ئەم کەژ و کێو و دەشت و دیمەنە
هەمووی وەك زێرە خاکی کوردانە

وتەی بێ جێ خەیاڵە هیچ و پوچە
قسە شوێنی نەبێ وەك نەخشی ئاوە
بخوێنن ، خوێندنە رووناکی چاوە
گەلی جاهیل بە دائیم بەشی خوراوە

حیلمی مەحبوبە لە لای هەموو کەس
حۆی نارەنجێنی بۆ پیاوی تەرەس
چونکی ئەزانی بە وەفا کەمە
ناچێتە ژێری لافاوی هەرەس

ئەو یارە مەیلی لە سەر کورانە
شەو و رۆژ هەوڵی بۆ شو ، خۆ جوانە
بە راستی ئەڵێم یارێ وەها بێ
تێر نابێ بە هیچ وا پەریشانە

زەمانی راستت ئەوێ ، راستە لەگەڵ ئینسانی ناپاکا
حەمە حیلمی مەڵێن شێتە رەفیقی بەد ئەبەد ناکا
ئەوەند بەرزو بڵندە ئاشیانی عیززەتی نەفسم
بە عاری تێ ئەگەم ژینم لە ژێر تەئسیری ئەفلاکا

« میرم »

میرم ئەزانی چیم لێ قەوماوە
ددانم ئێشاوە ، سەرم ئاو ساوە
لێرە بوەستێ زۆر پەریشانم
لەبەر برسیەتی سەرم سوورماوە
چیبکەم بۆ پارەی دانساز و دکتۆر
ئاوساوی دەم و ددانم زور ماوە
بوختان و درۆ و دەلەسە ناکەم
هەرچیم نووسیوە راستە و تەواوە
دە فلسم نییەبچمە چاخانە
هێندە سوڕامۆ ژێر پێم سواوە
خوا شاهیدە زۆر پەریشانم
نەکەونە فریام بەندم بڕاوە
سەرەڕای ئەمیش لە بەر برسیەتی
لە ژێر پشتێنما بەردم داناوە
چوار فلسم نییە بیدەم بە نانێ
قووتی ئیلاهیم لە دەم نەناوە
قسەم پێناکرێ بە دەما کەوتووم
لاکەی سەرم دێ ئەژنۆ شکاوە
دەسا بڕێژن بەحری کەرەمتان
بە تۆ و حسین بەگ هەر چیتان داوە

زوو بۆم بنێرن بۆ سلێمانی
با رزگارم بێ لەم بەند و باوە
ئەزانن من کێم موخلیسی خۆتان
ناوم مەشهورە (سەعید)م ناوە[1]

---

(١) حەمە سەعید بادەلآنی خەلقی دێی بادەلآنی نزیك پێنجوین بوو ، پیاوێکی قسە خۆش و دائیما دەم بە پێکەنین بوو ، هەموو ساڵێك لە پایزا دەهات بۆ هەڵبجە بە زۆری لە ماڵی « حەسەن بەگ و مەحمود پاشا » وە ماڵی « ئەحمەد بەگی وەسمان پاشا » دەمایەوە هەتا زستان دەرویشت هەموو شەو قسەی خۆشی بۆ دەکردن و سەرگوزشتەی خۆشی بۆ ئەگێرانەوە ، لــە سلێمانی لای دانساز ددانی دروست کردبوو کــە ددانــەکانی دەکێشی دەم و پووکی دەئاوسێ ٠٠٠ هــاتە لام وتی (حیلمی) پارەم پێ نییە نامەیەك بنوسە بۆ ئەحمەد بەگ و حسین بەگ بەڵکو هەندێ پارەم بۆ بنێرن ، منیش وتم لە باتی نامە چەند شیعرێکیان بۆ دەنووسم ئومێد ئەکەم بە دڵی خۆت پارەت بۆ بنێرن ٠ بەداخەوە سەعید دوو خزمی خۆی کوشت لــە شاری کەرکوك هەڵواسرا (حیلمی ساڵی ١٩٣٠) ٠

تێبینی :

ئــەم هۆنراوەیە زۆر بوو بەشی پێشەوەم لێ لابرد کە بەلامەوە پەسەند نەبوو بۆ بلاوکردنەوە ٠

ـ ئومێــد ـ

مامەی جوتیار

ئەی مامەی جوتیار نەخوێندەواری
رۆژ تا ئێوارە ماندوو غەمباری
بە رۆژ جووت ئەکەی بە گەرمای تەمووز
روومەت سووتاوی ، ڕەش وەك خەڵووز
خواردە مەنیشت زەڕات و گاڵە
ژیانی وابێ بوونی مەحاڵە
بۆچی وا ڕووتی ، جلت دراوە
هەموو ئەندامت لە بەر هەتاوە
گەرمای هاوین زەهرە بۆ ئینسان
نەخۆش ئەکەوێ ئەبی پەریشان
ماڵ و منداڵت ئەمێنێ بێکەس
کەس نانیان نادا مەگەر فەریاد رەس
ئەمیش واسیتەی جەهل و نەزانی
بۆت بەیان ئەکەم ئەگەر ئینسانی
خۆت کەڵکت نەما عومرت تێپەر بوو
خوێندن بۆ پیری وەك تۆ بە سەرچوو

گەر کورت هەیە بیخەرە مەکتەب
با خوێندەوار بێ زانا و بە ئەدەب
فەرق بە چاکە و خراپە ئەکا
بە کردەوەی چاك نان پەیدا ئەکا
خۆی ناسوتێنی بە گەرماو هەتاو
وەك تۆ پێخۆری نابێ نان و ئاو
مامە گوێگرە لەم نەسیحەتە
بۆ ناتەواویت جەرگم لەت لەتە[1]

١٩٤٧

(١) بەشی کۆتایی ئەم هۆنراوەیەم نەنووسیوە لەبەر ئەوەی زۆر پلاری تێدا بوو •

ئومێـــد

« ئاوات »

یەکی رەمەزان سالی حەفتاو دوو
ئاوات هاتە دی وا ئاواتمان بوو[1]
عومری درێژ بێ بژی بۆ وولات
بۆ نیشتمانی گیان خەبات ئەکات
یەزدانی گەورە دلمانی خۆش کرد
زامی دەروونی ئێمەی سارێژ کرد
هەر بەر خوردار بێ ئەم نەوە جوانە
چوون پارچە گۆشتی دلی خۆمانە
لە هەلەبجەدا هاتۆتە دنیا
ئەم پێنج هۆنراوەم بۆ ئاوات دانا ٠

(١) لـە رۆژی ٨/١٠/١٩٧٢ دا وتراوە بە بۆنەی لـە دایك بوونی (ئاوات)ی کوری (توفیق)ی کاریەباوە ٠

« شیوەن بۆ حەمە لۆری »

لیمان شارایو دلسۆزی کەلان
خوا حافیزی خواست لە سەر نیشتمان
دای لە شەقەی باڵ کۆترەکەی کیانی
خۆی وا رزگار کرد لە دنیای فانی
کردەوەی پاك بوو ، ئەخلاقی جوان بوو
زۆر خۆشەویستی گەلی کوردان بوو
لە هەر شوێنێکا حەمەی تیا بوایە
ئەو جێگە وەکو دۆزەخ وا بوایە
بە قسەی زۆر خۆش بە نیکتەی جوان
ئەکەوتە سەما مردووی گۆرستان
هەر بە ئەو ئەکەوت حەلقی دلخۆش کا
هەر ئەو ئەیزانی بادە نۆش بکا
هەر خۆی ئەیزانی لە ناو رەفیقان
بە پێکەنین و گۆرانی جوان جوان
هەر کەس خەفەتی لە دڵا بوایە
لای حەمە لۆری تۆزی ببوایە[1]

---

(١) رۆژی ١٩٧٣/٦/٦ خەبەرێکی ناخۆشمان بیست گوایە (حەمە لۆری) بە رەحمەتی خوا ڕۆیشت · ئێمەش ئەو ئێوارەیە زۆر دلگران و ناڕەحەت بووین هیچمان پێ نەخورا ، لە مەراقدا قەلەمم گرد بە دەستەوە ئەم شیوەنەم بۆ دانا · بۆ بەیانی گوێم هەلخست گوایە (حەمە لۆری) نییە (غەفوور لوری) یە شوکرانەی خوام کرد و زۆر پێخۆشحال بووین کە حەمە لۆری ماوە · ئیتر شیوەنەکەم بۆ نارد کە بیخوێنێتەوە بزانێ چەند خۆشەویستە لامان (حیلمی) ·

ئەو کەسە ئەیوت هەر من بەختیارم
هەر من دڵ فەرەح هەر من هوشیارم
ئەمجا با بڵێین حەمە گیانم رو
دڵسۆزی گەل و نیشتمانم رۆ
قسە خۆشەکەی ناو یارانم رو
خومار شکێنی بەر بەیانم رو
شەو خەڵوەت کێشی بادە نۆشم رو
دڵسۆزی رەفیق زۆر پەرۆشم رۆ
بەهێز و بازوو پاڵەوانم رۆ
نەوەی ناو شاخی هەورامانم رۆ
تەئریخی فەوتی نۆ سەد و حەفتا و سێ
بۆ نەمانی ئەو هیچ کەس نەپرسێ
چوون ئەو نامرێ رۆحی باقییە
لە بەهەشتیشا هەر ئەو ساقییە ٠

« سووره »

سووره وەك مەیموون ناو چاوی جرچە
لە سەما کردن عەینی وەك ورچە
سەر خڕ ، گوێ قەوی ، زمان شەق و شڕ
جۆی خڕ هەڵاڵە ، عەینی وەکو تڕ
بە دەم شیعرەوە کە دێتە سەما
مەیموون لە چاویا بە شەرمە و حەیا
بە جرت و فرتی جەهالەتەوە
گوێی هونەر لە دەست کەر ئەبا تەوە
جێ گوێی نییە بە چاویا دیارە
لە کەیوان بۆیان بڕی ئەمجارە

ئەگەر پارەیە بە فێڵ دەس کەوێ
یا حەکیم ئەیبا ، یا لێت ئەکەوێ

« وەعـدە »[1]

وەعدەی دامێ مەهـ جەبینێ شەو بە رووتی بێتە لام
سەر زلێ وەك کاکە فاضل نازەنین و خۆش کەلام
داخی گرانم سەد هەزار خۆشی وەها گەربێتە لام
عاشقی بەژنی منن بەخوا لە میسر تاکو شام
« گەر لە باغی ئەستەمبوڵ و پاریسا بم پەشمە لام »
« دڵهەمیشە ئارەزووی ... کونجی باغی میر ئەکا »

---

(١) وەك لـە پێشەوە هۆنراوەکەمان نوسیوە لـە ژێر ناوی « مامەی خۆشەویست » حیلمی داوا دەکات لە مامە بەرگی دووەم ناو بنێ (باغی میر) مامە لە سەر قسەکەی حیلمی ناوی دەنێ باغی میر بەڵام کە دیوانەکە چاپ دەکات بۆی نانێری و وەڵامیشی ناداتەوە ، (حیلمی) **ئەو بەیتەی کە لە** پشتی کتێبەکە نوسراوە دەیکات بەم هۆنراوەیـە و بۆ (مامـەی) دەنێرێت مامـەش دەڵێت هونـەری تێدا بەکار هێناوە و حەقی خۆیەتی .

کـەمال

کەمال ماچی کەرەم کە لەو سەری کوڵمەت بڵێم ئۆخەی
ئەگەر بێت و بدەی وەعدە نانوم هەتا سوبحەی
دوو لێوی سووری عاقیقی ئەبریسکێتەوە وەك نار
دوو چاوی نێرگسی شەهلای منی شێت کردووە ،
ئەبرۆی

« کـەریم »[1]

کەریم نازانی حیلمی ئێستە ئەشعاری ئەمەن جوانە
کە شێر هات رێوی خۆی ناگرێت بە دایم هەر لـە ناو لانە

ئەڵێن تەیری هەیە حوکمی نییە بە رۆژ چاوی وەك کوێر
ئەکەن هێلانە بۆ خۆیان لە بنمیچ یا لە وێرانە

---

(١) کەریم : مەلا کەریمی شاعیر کـە نازناوی (ناطق)ە ئـەم دوو شاعیرە (ناطق و حیلمی) دانیشتوی شارە خنجیلانەکەی هەلەبجەی ئازیزن زوربەی کاتی ژیانیان بە یەکەوە بە سەر بردووە و لـە کۆڕەکانی ئێوارانی باغی میردا بـە یەکەوە دانیشتون و شـەرە شیعریان کردووە و دەست لـە ملان کۆرەکانیان بەجێ هێشتوە ئەوەتە (ناطق) بە (حیلمی) دەڵێت :

تێکی دا لافاوی شەهوەت وا بنەوانی قنی
با هەلی بەسینۆ ناطق ئەساسمان چی هەیە
سەیر ئەکەم تەرقیمی لەوحەی مژدەیە بۆ خاس و عام
سونـەتە سواربونی پاشی پاشی باسمان چی هـەیە

حیلمیش بەو چوارینەی سەرەوە وەڵامی داوەتەوە ٠

ناطـق (١)

ناطقا چەند شیعرت وتووە دەرحەقم
پێت بڵێم با خۆت نەخەیتە بەر شەقم
حەز ئەکەم حفظ و وقاری خۆت بکەی
با حەواڵەی تو نەبێتن مەطرەقم

(١) ناطق لە شیعرێکی دیکەدا کە لـە گـەڵ چەند شاعیرێکی تردا وتویانە بە حیلمی دەڵێت ٠
فکرم ئەمەیە خامە مەدەد نامـە وەریکەم
بۆ کاکە حەمەی شێخ حسین مەدحی کەری کەم
هەر وەکو ژنی فاحشە سـەرو زوڵفی بتاشم
سواری کەرە دێزی بکەم و شار بەدەری کەم

مەتـەڵ

بە شەو لە لادێ بە ڕۆژ لە شارسان
هاوین و زستان پاڵتاو لە سەر شان
بێ خوێندەواری مێزەر لە سەر سەر
هێشتویەتیەوە ڕیشی ڕەش وپان
خاوەنی ئەرزە و باغیشی زۆرە
ئەگەڕێ بۆ سواڵ لە ناو کۆڵانان
هەر کەس بزانێ شیکاری مەتەڵ
وریاو زیرەکە لە ناو نیشتمان

ماڵی خۆ نەخۆر بۆ چەکمە بۆر[1]

پیاوێکی ڕەزیل ماڵی خۆ نەخۆر
پیس و ناشیرین ئاولاوی و شر و مۆر
دەوڵەمەندیش بوو هەر وەکو قارون
ناشیرینیش بوو بە وێنەی مەیمون
ڕۆژێ لە ڕۆژان ژنی نەخۆش کەوت
لە ژێر جێگەدا وەك تەراح لێی کەوت
هاواری ئەکرد بۆ سیو جگەرێ
ئەیویست لای قەساب مێردی بۆی بکڕێ
مێردەکەی هەڵسا چووە لای قەساب
چووە دوکانێ بە پرسیار و جواب
بۆ سیوجگەرێ ماڵمان نەخۆشە
گەلێ هیلاکە زۆر بۆی پەرۆشە
قەساب زۆر داما وتی بەخێر بێی
سیوجگەر نەما بو وا درەنگ دێی
ئەمە چەند ساڵە من تۆم نەدیووە
چلۆن بوو هاتی پەتت پچڕیووە
بە پارە هێشتا هیچت نەکریووە
وەها ئەزانم هەر خەوت دیووە

---

(١) شەوێ لـە شەوان برادەرێکم ئـەم چیرۆکەی بۆ گێڕامەوە منیش کردم بە شیعر ناوم نا (ماڵی خۆ نەخۆر بۆ چەکمە بۆر « حیلمی » .

هەر سیوجگەرێ بە چوار قرانە
خوا هەڵناگرێ گەلێ گرانە
بچۆرە کەرکوك لەوێ هەرزانە
لای قەساب باشی بە دوو قرانە
کاغەز ئەنووسم برۆ بۆی بەرە
ئەمە زۆر باشە بێ دەردی سەرە
کابرا ئەم قسەی گەلێ پێخۆش بوو
رووناکی تێکەوت رووەتی سوور بوو
بە پەلە هەڵسا چوو بۆ ماڵەوە
چاوی هەڵبری ژن لە پاڵەوە
وتی کوا جگەر کوانێ بۆت هێنام
پیاوەکەی وتی هەی کەری نەفام
ئەچم بۆ کەرکووك لەوێ هەرزانە
هەر سیوجگەرێ بە دوو قرانە
بێنە چەند پیازێ لە گەڵ دوو سێ نان
بۆ تویشوی رێگا نەمرم لە برسان
هەڵسا بە پەلە کەوشی کردە پێ
هەر بە چالاکی راست بووە لە جێ
رێگای کەرکووکی وەها گرتە بەر
گوێی شۆرکرد رۆیی بە وێنەی ماکەر
بە مودەی سێ رۆژ گەیشتە ئەوێ
دەمی ئێوارە نزیکی شەوێ
بە هەر چۆنی بوو چووە لای قەساب
کاغەزی دایە بێ سوئال و جواب
لە دوای خوێندنەوە نایە سەر چاوی

وتی ئەی ڕێبوار بۆ وا شێواوی
یاخوا بەخێر بێی بە سەر چاوانم
منیش حازری ئەمر و فەرمانم
بردیە ماڵەوە بۆ بەڕێز کردن
ئێوارە نانیان بۆ حازر کردن
ئەو شەو مایەوە لە ماڵی قەساب
وتی ئەی میوان هیچ مەکرە عەتاب
سیوجگەر لێرە گەربێ کرانە
هەر سیوجگەرێ بە دوو قرانە
لە بەر قەسابی کاکی سلێمانی
ئەمن حازرم بۆ هەر فەرمانی
ئەمە یەك قڕان لە گەڵ تویشوی نان
نامە ئەنووسم بە هەردوو چاوان
لە بەغدا جگەر گەلێ هەرزانە
یا بە خۆراییە یا بە دوو ئانە
کابرا بەو قسە گەلێ دڵخۆش بوو
هەڵسا نامەکەی هەڵکرت بۆی دەرچوو
گەیشتە بەغدا بە هەر چۆنی بوو
ڕۆژ زۆر گەرمابوو سەری سوتا بوو
ڕۆیشتە ماڵی قەساب باشی
دای لە دەرگایان زۆر بە هێواشی
وەڵامیان دایو وتیان فەرموو ژوور
یاخوا بەخێر بێیت ڕێبواری دوور
نانیان حازر کرد چاییان لێنا
سفرەیان ڕاخست چێشتیان دانا

له دوای نان خواردن جا نۆرەی خەو بوو
هۆی ڕێگای دوور بوو گەلێك هیلاك بوو
ئەو شەوە لێی خەوت تا وەکو سەحەر
ڕۆژ بووە وە هەڵسان بە بێ دەردی سەر
قەسابیش هەڵسا جلی کردە بەر
بە یەکۆ ڕۆیین لە ماڵۆ بۆ دەر
ڕێگای دوکانیان وەها گرتە بەر
بۆ فرۆشتنی چەند سەر بزن و مەر
قەسابیش وتی لالۆی میوانم
هەستە با برۆین ڕۆحی ڕەوانم
ئەوا برسیمە وا نیوەڕۆیە
ئەمرۆ خواردنی نایابی تۆیە
چوونە ماڵەوە قەساب و میوان
ژنی قەسابیش هات بەرەو پیریان
وتی بە مێردی فەرموو بۆ هەیوان
دەم و چاو بشۆن خاوێن و جوان
پاشان دانیشتن مێزیان ڕازانۆ
خانمیش دانیشت لە نزیکیا نۆ
وتی بە مێردی بیخوێن یا لێی دەین
کامیان لات باشە هەڵسە با بیکەین
ژن بە مێردی وت بکوتین زۆر باشە
وتیان بە میوان نەبی چەواشە
میوان وای زانی لێدان بۆ ئەوە
خواردن نەنووسا هیچ بە دڵیەوە

به هەر چۆنی بوو دوو تیکەی لێدا
ئەوسا ڕاست بوونۆ هەر سێ لە جێدا
چوونە سەر قەبرێ لە بن دیوارێ
هەڵنەبەسرابوو وەك هی هەژارێ
لە لای قەبرەکە دوو تێلاّ هەبوو
وێنەی کوتەکی سەر قیراوی بوو
لە قەبریان دا تاکو هیلاك بوون
قووەتیان نەما ئەوەند ماندوو بوون
هاتنە دەرەوە وتیان ئەی میوان
ئەزانی بۆچی وەهایە لێدان
ئەم ژنی منە ئەوە مێردی بوو
دایم جل دڕاو پێ پێخاوس بوو
نانی نەئەخوارد جێشتی نەدی بوو
بە دایم هیلاك سکی برسی بوو
ئەمە ماڵییەتی وەرە بیبینە
فەرش و فرووش و مس و مەسینە
ئەمە ژوورێکە پڕ لە فاتوورە
ژوورێکی تریش چینی و فەخفوورە
دە سندوق ئاڵتون یازدە سندوق زیو
بە ملوێن نوتی سەد دینار ڕزیو
چەند تاپۆی مڵك مەکینەی جوتان
چەند هی دروێنە لە گەڵ سەد فەدان
هەرچی قەسابی شاری بەغدایە
هەموو دەست مایەی ئێمەی لە لایە

یەکێ دەوڵەمەند بێی و گەر نەیخوا
میوان ئەبینی دەبێ وا بڕوا
کابرای سیوجگەر زۆر دەوڵەمەندە
پێکەنینی هات بە زەردە خەندە
خوا حافیزی خواست لە قەساب باشی
هەڵسا و ڕۆیشت زۆر بە هێواشی
تفەنگێکی باش ئەسپێکی کڕی
چووە لای خەیات سەر تاپای بڕی
توولە و تانجی لە گەڵ خزمەتکار
ڕییان گرتە بەر ئەم شارو ئەو شار
کاتی گەینە ولاتی خۆیان
لە دەرگایان دا هاتنە پیریان
ژنەکەی وتی هەی تۆ فلانی
مێردەکەی منی جگەرت بۆم هانی
سیوجگەرێ چی عەیبە بەخوا
هەر چییەکمان هەیە ئەیخوین لە مەولا
من کووت و تۆ گێ لە بەغدا هەیە
ئیتر لە مەوپاش هەر چییەکمان هەیە
ژنە تۆبە بێ ڕەزیلی ناکەم
ئەبی خەرجی کەم ئەوەی پەیدای کەم
ئافەرین (حیلمی) بۆ ئەم هیمەتە
بۆ پیاوی ڕەزیل زۆر نەسیحەتە
ئەوەی بیخوێنی یا گۆیی لێگرێ
بۆ سەرفی ماڵی غیرەت ئەیگرێ

« مەلا قادر »[1]

بە رازێ تۆپی سەگ تێی خرۆشا
بو کەن و پیسی دنیای داپۆشا
گرەی جەهەنەم جۆشی ئاوی کوڵ
بۆ مەلا مرفەی ئامۆرای سەکوڵ
گورەی جەهەنەم ها بە جۆش و ئاو
زوو حازر کرا بۆ مەلای بەد ناو
بەرازی نێری بێشەلانم رۆ
چەلتوك خۆرە ئەی شەمێرانم رۆ
موشە و شەلەمون حازر بون لای ئەو
ئەیان وت مەلای بێ ئیمانم رۆ
مرخە ئەرەکەی سەر دوکانم رۆ
مەراق جێ هێلی ناو دیوانم رۆ
لای جو وەك شەنطۆب لای ئیسلام بەراز
لای بافی مەخلوق عادی و بێ مەجاز
کەس ئێی نەدیووە خزمەتی بەشەر
هەر بە سەر خۆشی ···· نێرەکەر
تەئریخی فەوتی وا هات بە بیرما
کەر تڕی و تۆپی ڕیا وە ·····

---

(١) ئەم (مەلا قادر)ە سەرکاری ماڵی حەسەن بەگ بوو هەمیشە مامەڵەی لە گەڵ جولەکەکاندا دەکرد زوربەی شەوان مەستی شەراب بوو کە ئەیخواردەوە جۆرە دەنگێکی ناسازی لێ دەبووە وە خەڵکی دەیان گوت شەو دەبێ بە بەراز ئەو رۆژەی کۆچی کرد ئەم شیعرەم بۆ وت (حیلمی) ·

فارسی(١)

پیشەزەند ڕاست شەوەن ذود برەو سسکی کن
گەر خودا ڕازی شەوەت مامە بخۆ نیکی کن
شەب و رۆژ سوارش سەوی تو بە مەسەل دیکی کن
پەندی حافظ بشنەو خواجە برەو نیکی کن
مەنکی ان پەندی باز درو گەوهەر بیبینەم

بدانی مەتد و دنیا کیری خودرا بەستە ئەم مامە
بە پیری گەشتەمو موویەم سفیدو خەستە ئەم مامە
نەصوحی تەوبەکەردەم ئەزبمەدی بەرگەشتە ئەم مامە
بەتەرسا بەچەیە عیسا دەمێ دل بەستە ئـەم مامە
کی شەرمی مریەمی میرێزە دەش رویە عەرق ناکەش

(١) پێنج خشتەکی لە سەر شیعری حافظ و فردەوسی .

« فكرم »[١]

فكرم ئەمەیە خامە مەدمد نامە وەری کەم
بۆ کاکە حەمەی شێخ حسێن مەدحی کەری کەم
هەر وەکو ژنی فاحشە سەر و زولفی بتاشم
سواری کەرە دێزی بکەم و شار بەدەری کەم
(ناطق)

وەك مورشیدی کامل لە خەیالام بەشەو رۆژ
زەرکێ لە سکی رۆبکەم و بەهرەوەری کەم
(عەلی کەمال باپیر)

هێندە جۆش و خرۆشی هەیە ناوەستێ هەتاکو
پالی بخەم و پیاپا بکەم و دیووە دەری کەم
(شێخ سەلام)

سەلك و سەکوتی باشە فەقەت قێزم ئەشێوی
هەر وەختێ هەوای پاش و سورپێی لەجەری کەم
(سەعید فەوزی)

واز بێنە کەمال مرقی لە سەر لادە بەری دە
وا چاکە لە بەر ویزو لەرێ باشە دەری کەم
(میرزا مارف)

---

(١) ئەم هۆنراوەیە بریتیە لەو هۆنراوە توانج و پلارانە کە بۆ یەکەم جارە پێی بزانین کە ئەو شاعیرانە (ئەحمەد موختار ، شێخ نوری شێخ صالح ، فەلا بەرز ، میرزا مارف ، شێخ سەلام ، عەلی کەمال باپیر ، ناطق) خاوەنی ئەم جۆرە هۆنراوانەن کە هەموویان یەکیان گرتووە و (حیلمی) یان داوەتە بەر پلار .

موحتاجی شرینقەی قووەت و حوبی حەیاتە
دکتۆرە کە بشکێنێ خرووی چارەسەری کەم
تێر ناخوا بە من هێندە بە ئالوش و بەفالە
واچاکە هەواڵەی ڕەپی کاپتان میللەری کەم(۲)

(فەلامەرز)

بۆ تۆزی خەنە بۆ تنی بێژنی خەریکم
تەعلیمی بە ئەخلاق و بە ئەرسی پدەری کەم
چونکە سنەیی نەسلی تەمامی بە فروفێڵ
وا حیزە پەنا بات و قران و قەمەری کەم
چەند حیزە کە جاشووڵکەی یابوی عەجەمی رەنگ
تەنزینی بە زین و بەرە و جل قەجەری کەم
ئەم حیزە ئەمە چەند ساڵە لە من بە فاڵە
وا چاکە هەواڵەی مەفرەشی ئامەی بەشەری کەم(۳)

(ئەحمەد موختار جاف)

---

(۲) کابتان میللەر : حاکمی سیاسی ئینگلیز بوو لە هەڵەبجە .
(۳) ئامەی بەشەر : ئامەی مامان لە هەڵەبجە .

دەردە دار[١]

ماکەر ئەزانم تۆش دەردە داری
تۆش بە وێنەی من ئەکەی زاری
تۆ شێت و شەیدای ٠٠٠٠
سرەوتت نییە هەتا بەیانی
بەڵام تۆ وەك من عەیبت بۆ نییە
٠٠٠ ٠٠٠ دوورە دەست نییە
لە دەر و دەشت و سەوزە گیای بەهار
قاتی کەر نییە زۆرە و بێ شومار
هەر چویتە دەر بە بۆنەی لەوەڕ
دێن بە دەورتا کەر بە زەرە زەڕ
بە تێری ئەمجا ئەچێتە ماڵۆ
فەوچەی بۆ ئەکەی هەر لە پاڵۆ
هەر من عاشقی مەهـ جەبینیکم
عاشق بە باڵای نازەنینکم[٢]

(١) ئەم شیعرە بە یادی شیعرەکەی عەلی کەمال باپیر دانراوە (ئەی مانگ ئەزانم تۆش دەردە داری) ٠

(٢) هەندێ دێرم لەم هۆنراوەیە پەڕاندووە ٠

(چیرۆکی ورچ و مەیمون)

ڕۆژی ورچێکی درندەی بێ خێر
رویی بۆ ئەڕان سکی بکا تێر
رێی لەوتە شوێنێ دارستانی چڕ
لۆمەلی مەیمون تووشی بوون لە پڕ
بایی بوو لە خۆی پەلاماری دا
یەك دوو مەیمونی کوشت هەر لەوێدا
رەفیقەکانی هات کۆبونەوە
تۆلەی برایان لە ورچ کەنەوە
پەلاماریان دا ورچیان کرد زامار
ورچیش لە ترسا هەڕای کرد ناچار
بۆ ناو کۆمەلی خۆی رای کردەوە
ئەینالاّن بە دەس ئێشو دەردەوە
وتی ئەی کۆمەل ئێوە بێ خێرن
مەیمون خۆ هیچە بۆ پێی ناوێرن
بە سەرهاتەکەی بۆ کردن بەیان
ئەمجا ورچەکان هەلّسان هەموویان
کۆمەلّیان خێرا حازر کرد بۆیان
لە شەبەیخونا چوونە دارستان
چەندیان لێ کوشتن چەندیان کرد زامار
ئەوەی کە مابوون ڕایان کرد ناچار

کۆمەڵی مام ورچ دیان دارستان
پڕە لە ئاو و میوەی تەڕ و جوان
بەجێیان نەهێشت دڵیان جێگیر بوو
لانەی شەو و رۆژ ئاوباخی چڕ بوو
ئەمجا کۆمەڵی مەیمونی فەقیر
ئاوارە لە ماڵ دوورکەوتە و زویر
ڕۆژی کۆبونۆ بە دلەی پەریشان
وتیان تەگبیرێ بکەین بۆ خۆمان
هێلانە شێواو وەك مەلی فەقیر
یەکێکیان وتی من ئەکەم تەگبیر
لە ئاویان بەرین بە زۆر یا بەشەر
لە نیشتماندا بیان کەینە دەر
مەیمونێکیان بوو ئازاو و بە تەگبیر
پێی وتن ئێوە قەت مەبن زویر
بە شەڕ ناکرێ چارەی دوژمنان
هێز و قوەتیش پەنایە بۆمان
خۆم لە ئاو ئەبەم بۆتان ئامێنم
تا وەکو تۆڵەی ئێوە ئەسێنم
کاتێ کە مردم ئەبن دلگران
جار جارێ یادم بکەن هەمووتان
وتی بە کۆمەڵ بەربنە گیانم
بشکێنن تێکرا ئەندامەکانم
هەلگرن لاشەم ئێوە هەندێکتان
بم بەن جێم بێلن لە لای دارستان

هەڵیان گرت بردیان دایان نا لەوێ
خێرا گەڕانۆ لە نیوەی شەوێ
ئەمجا مەیمونی تەنیا و برینداز
بەراو بیری گەل بکا رزگار
ناڵە ناڵی کرد مەیمون بە ئازار
بە ئاگا هاتن ورچانی زۆردار
وتیان بۆ کەوتووی مەیمون ئالێرە
شەڕت هێناوە و هاتنت خێرە
وتی ورچینە دڵسۆزم بۆتان
نابینین گیانم شکا لە رێتان
پێم وتن ئایا رۆژی لە ڕۆژان
دلی ورچەکان چۆن ئێشا لێمان
با هەموو برۆین ببینە خزمەتکار
هەر کارێکیان بوو نەکێشن ئازار
ببن بە رەعیەت تاوەکو مردن
لە لای دۆست خۆش بێ و شەق بەری دوژمن
کۆمەڵی مەیمون زانیان حاڵم
لاشەیان هاڕیم شکاندیان باڵم
ئەی مام ورچینە دەخیل سەد دەخیل
گوێ گرن لە من با نەبن زەلیل
قەراریان وایە شەوێ لە شەوان
هەڵمەتی بەرن بۆ ناو دارستان
لە شەبەیخونا لە ناوتان بەرن
جەرگ و هەناوتان هەموو هەڵدرن

ئەمجا پاشای ورچ وتی بە مەیموون
چارەمان بکە با نەبین زەبوون
دای بنێ رێیەك نەبین سەر گەردان
بمێنینەوە لە ناو دارستان
وتیان بە مەیموون ئەزانی جێیان
بۆچ پێمان نالیی شوێن و رێگایان
شەوێ هەڵمەتی بەرین کوڕانە
لە ناویان بەرین لە رووی زەمانە
وتی ئەی پاشا قەرات نە کیانم
چۆنت پێ نالێم رۆحی رەوانم
منیش وەك ئێوە دڵ بریندارم
دەریان کردووم و کوژراوی دارم
شەوێ هەڵئەسین هەموو لە جێگە
خزمەتگوزارم پێت ئەڵێم رێگە
بەڵام ئەی پاشا شکاوە باڵم
ناتوانم برۆم قەزاو لەماڵم
پاشای ورچ وتی ئەتگرینە کۆڵ
ببە بە دەلیل لە سەحرا و لە چۆڵ
ئێستاکە مەیموون دڵی زۆر خۆشە
فەوتانی ورچی لا فەرامۆشە
ئەبێتە پێشەنگ دەلیلی رێیان
ئەمجا بزانە چی ئەکات پێیان
بیری ئەو وایە لە دەشت و سەحرا
سەرنگوومیان کا بیانکا فەنا
قەراریان وابوو هەموو سبەی شەو

حازر بن هەموو حەرامی کەن خەو
شوێنی مەیمون سەر پشتی ورچ بوو
ئیرشادی کردن کۆبونۆ هەموو
بردینە رێیە لە هەردە و سەحرا
دوور لە ئەو شوێنەی خۆیان تیا ئەژیا
دوورکەوتنەوە بە شەو تا بەیان
لە سەحرای چۆلا بێ ئاو و بێ نان
کاتێ کە دەرکەوت سەحرای چۆل و هۆل
هیچی تیا نییە غەیری لم و خۆل
شوێنیان زۆر دوورە خۆ لە دارستان
ئەمجاکە گەرما چی ئەکا پێیان
گرەی سەمومە لم وەك ژیلەمۆ
ئەسوتێ گیانیان وەك ئاگری پرسۆ
بێ ئاو ، سك برسی ، هەم گەرمای سەحرا
هیچ کەسیان نەمان فەوتان هەر لەویا
ئەمجا کۆمەڵی مەیمون زانییان
کردیان بە شایی نەما دوژمنیان
فکری مەیمونە ، چەند تیژ وو بەکار
لە ناوی بردن دوژمنی سەگسار
مەیمونی داناش لە گەڵ ئەواندا
گیانی فیدایی دا بە هەوادا
ئەم حیکایەتەم بە ناوی حەیوان
پڕە لە پەند و کردەوەی زۆر جوان
هەر کەس کردەوەی وەها بنوێنی
ناوی لە دڵی گەلدا ئەمێنێ

پرسیار و وەڵام

پرسیار : رانیە بۆچی وا دواکەوتووە
ئەهالیەکەشی گێژوو خەوتووە

وەڵام : ناوی رانیە یەعنی رێی نییە
غەریب کە تێی چوو شوێن و جێی نییە

پرسیار : جاکەسێ نەبوو مشووری بخوا
بە قوڕ بەخشت شوێینان بۆ بکا

وەڵام : بەڵێ ڕاست دەکەی کەس نەبوو بیکا
ناوێکی چاکە بۆ خۆی دەربخا

پرسیار : جا تەماشاکە چەند ساڵ لە مەوپێش
رانیە پڕ بوو لە مێشوولە و مێش

وەڵام : هەمووی لە سایەی هیمەتی تۆ بوو
مێش و میشوولەی لە ئێمە وون بوو

پرسیار : بزانە جادەی قولە چەند پانە
ئەوەندە جوانە وەك هی شارانە

وەڵام : قوربان جادەی وا هیچ کەڵکی نییە
خانووت تێکداوە سەمەری چییە

پرسیار : کورم موستەقبەل رێی ئوتومبیلە
شوێنی هاتوو چۆی کوێر و زەلیلە

وەڵام : قوربان ئوتوموبیل بۆ ئێرە نایە
رانیە قەزایە شوێنی بەڵایە
پرسیار : کەوابێتە من هیچ چاکەم نییە
کەوابوو بێژە خراپیم چییە
وەڵام : ناڵیم خراپی ، نەخوێندەواری
عیلمت هیچ نییە ، بەزوبان هاری
پرسیار : زوبان هاری من چییە توخوا
پێم بڵێ تەرکی ئەکەم لە مەولا
وەڵام : لە مەجلیس قسە ناکەی بە نۆرە
ئەی کاکە رەشید ئەم عەیبە زۆرە
پرسیار : شەرتە لە مەولا بنیشێت چاوم
قسە هەر نەکەم کەس نەبا ناوم
وەڵام : جا نیشت چاوت ئیشی ژنانە
تۆ لە لای خۆت پیاوی ئەمە فرمانە
پرسیار : کەوابوو کاکە نەسیحەتم لە
هەرچی خراپە بڵێ تەرکی کە
وەڵام : ئافەرین رەشید هاتیتە ژێر بار
لە ئامۆژگاریم نەبوویت خەفەتبار

تێبینی

ئەم پرسیار و وەڵامە بریتیە لە دەمە تەقێیەک لـە نێوان رەشید صدقی قائمقامی رانیە لە گەڵ حیلمی شاعیردا پرسیارەکان رەشید صدقی دەیکات وحیلمی وەڵامی داوەتەوە ٠

« ماینه بۆر[1] »

حیلمی : کاکه صدقی لێی ئەچێ کاتی تەلەب
هەر ئەڵێی دێڵە بەبایە ماینه بۆر
میرزا مارف : هەر لە زێی تا ئاردە بایە ماینه بۆر
مەفرەشی حەوشی سەرایە ماینه بۆر

---

(١) هەڵەبجە لە کاتی خوێدا و ئێستاش شوێنی شاعیران و ئـەدەب دۆستان بووە هـەر کـە ئێوارە دا دەهات لە چایخانەکەی (مەلا ئەمین) لە پاڵ مزگەوتی پادشادا لە سێبەری تووە گەورەکە دا دادەنیشتن شاعرەکان دەکەوتنە گفتوگۆ و دنیای رازاوەیان بـە خەیاڵی سەر سور هێنەریان پر دەکردەوە و بۆشایی راز و نیازیان بە گاڵتە و گەپ بە سەر دەبرد •
ڕۆژێك (رەشید صدقی) کە جابی مالیە بوو لە هەڵەبجە لە پاشدا بوو بە قائمقامی قەزای رانیە ئەم (رەشید صدقی)یە ماینێکی بۆری هەبوو زۆری پێدا هەڵدەدا ، ژوورێکی بۆ گرتبو ، ئەو روژە لە چایخانەکە من (حیلمی)و ئەو شاعیرانە دانیشتبووین رەشید صدقی هات وتی ئەمشەو ئەوەندە مشك خۆڵی باراندووە بە سەرمدا نەخەوتووم لـە بەر ئەوە خامم بۆ کڕی و سەقفم کرد • جا بـەم بۆنەیەوە شیعرێکم داناوە رێگەم بدەن با بیخوێنمەوە • ئەحمەد موختار وتی فەرموو •
رەشید صدقی سەقفی کڕی
تری مشکی بڕی
لە پاشدا کەوتە سەر باسی (ماینه بۆر) و منیش هەڵم دایە بابە تۆ هەر باسی ماینه بۆر دەکەیت بامنیش باسێکی بکەم دوای بە دوای من ئـەو شاعیرانەی کە لەوێ بون یەکێ دێڕێکیان بۆ وت (حیلمی) •

ئەحمەد موختار : هـەر بـە ڕەوت ڕەمزی هـەویر
شێلان ئەکا

وا ئەزانی نانەوایە ماینە بۆر

فەلامەرز : سەر کەللەی زیووە پەرەی سەوزی هەیە
شێخەکەی چرچە قەڵایە ماینە بۆر

عەلی کەمال : دایمە بێ نان و کاو و ئالیکە
خواردنی پوش و پەڵایە ماینە بۆر

حیلمی : سەر بەرەو ژوورییە وەختێ بێتە بەر
وەکو قۆر قۆرە ئەقورێنی ... ماینە بۆر
هێنـــدە تەعریفی ئـــەکەم ڕاست و بەجێیە
مەقسەدم
چەشنی سولفاتە پەنا ئەبری ماینەبۆر .

چوارینـــه

(١)

گەر تەماشای مەقعەی کەیت ناوسکی دیارە لە لات
هێندە وازە هەر لە ئەشکەوتی چل میران ئەکا
دەسکەدن لای یارۆ تاڵە موویەکە کەر پیا بچێ
قەت خرووی ناشکێ بەمانە روو لە گونجی خان ئەکا

(٢)

سەرینت ••••• دۆشەکت گونجی باخانە
لە گێژی بەحری ••••• هەمیشە وا لە خنکاوی
بە ئالۆشی گیانت ئەو مەهـ جەبیسەت شیت و شەیدا
کـرد
بـە تویشەی رەپ هـەتاکو تۆش بکـەوزێنی لـە
خوێناوی

(٣)

••••• بۆیە هەمیشە زیاد ئەکاو ئەخولێتەوە
تا لە ••• ••• ••• ••• خۆی بینێتەوە
کاتی گەییە ••• ••• ئەو تێدەگا ناروا هەمووی
جا لە داخا وردە وردە سیس ئەبێ و ئەکشێتەوە •

« جگەرە کێشانْ »

جگەرە کێشان سێ چاکەی هەیە
ئینسان پیر ناکا واسیتەی چییە
یەکی تریشیان قەت سەگ نایگری
ئەوی تریشیان دز پێی ناویرێ
« ئەگەر پرسیاریان کرد چۆن سەگ نایگری و دز
ماڵی نابڕی و پیر نابێ دەڵێم »
نایەڵی پیر بێ بە گەنجی ئەمرێ
دائێم نەخۆشە و ئەکۆکێ و ئەترِێ
هەرگیز قەت نانوێ لە تاوی کۆکە
دز وەك جوولەکە زۆر ترسنۆکە
ناتوانێ بڕوا هەرگیز بەبێ دار
بەدار لێی ئەدا بۆی بێ سەگی هار

« سوپاس »(١)

سوپاستان ئەکەین بە دڵ هەموومان
چیرۆکی دادتان پێك هێنا بۆمان
شەبەنگە بە رۆژ کەلێك بە سوودە
لە زێر چاکترە بۆ نەوەی کەمان

(١) مامۆستا شاکیر فەتاح کتێبی (شەبەنگە بە رۆژ)ی دەرکرد و دانەیەکی نارد بۆ (حیلمی) بـە دیاری حیلمیش بەم چوارینـە سوپاسی کردوە ·
کاتێ خەریکی نووسینی هۆنراوەکان بووم مامۆستا (شاکر فەتاح) لام دانیشتبو چوارینەکەم بۆ خوێندەوە وتی :
لـە گەل حیلمی ماوەیەك لـە خورمال بەیەکەوە بووین و کارێکی کردووە هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە ماوەی (٧) حەوت مانگ زیاتر بە خۆرایی خەلکی فێری خوێندەواری دەکرد و موچەکەشی زۆر کەم بوو ·

گۆراوم (١)

...... پیشەمە بە سەرت قەسەم
هەتاکو ماوم
لە ..... زیاتر کەس نییە کەسم
هێز و هەناوم
شەست ساڵە ئەمن پیشەم .....
لە ئەم زەمانە
دەوای دەردی من ...... بێزانە
کە بۆم دەرمانە
....
تەرکی سەرەوەت و وەزیفەم بۆ کرد
ڕۆحی ڕەوانم

---

(١) مامۆستا (**گۆڕان**) **هۆنراوەی :**
که من گۆراوم ·
لـه زمانی ئینگلیزیەوە کردویەتی بۆ کوردی و (حیلمی) هـەڵی گێراوەتەوە **بۆ زەمی** ...... ·

تێبینی :
هەر چەندە من ڕام وابوو ئەم هۆنراوەیەش بخەمە پاڵ هۆنراوەکانی دیکەو جارێ بڵاوی نەکەمەوە بەڵام وەك تێبینیم کرد ئەمە ئـەوە هۆنراوەیە کـە بۆتـە ویردی سـەر زمـانی خـەڵکی (حیلمی) ناساندووە بە خەڵکی کە جێنشینی شێخ ڕەزایە · حیلمیش بەم جۆرە هۆنراوەیە زیاتر بە ناوبانگە بۆیە خستمە بەرچاو ·

له سه‌ر تۆ حه‌یاو ناموسم لابرد
دەوای ژیانم
... ...
له عومری شه‌ست سال
رووی خۆمم رەش کرد هه‌ر وه‌کو زوخال
له دەر و له مال
... ... له کۆل بووم به روز و به‌شه‌و
بێ خۆراك و خه‌و
هه‌میشه و دائیم له سه‌حراو چۆل بووم
ئه‌م خوێند وه‌کو که‌و
ته‌رکی ژیان و حه‌سانه‌وه‌م بۆ کرد
بۆ ژیانی تۆ
تۆزی حه‌یام بوو ئه‌ویشم لابرد
تۆش وه‌های ئاخۆ
که‌چی هه‌تا بێت لاووته له من
بۆ خۆت نازانی
... ...
ئازیزی گیانی
بۆ پاره خه‌لقی هه‌ول ئه‌دەن وه‌ك شێر
بێ شه‌رمو حه‌یان
هه‌ر خۆم چاك ئه‌که‌م هه‌ول ئه‌دەم بۆ ...
ئه‌مه‌ته ژیان

پێنج خشتەکی میرزا مارف لە سەر

هۆنراوەی حیلمی

شەوێ تووشم بوو حیلمی پێم ووت ئەی پەتیارە تۆ
تاکـەی

وەکی کەر قەپ ئەدەی لـەم خەڵقە ئەبەد شەرم و
حەیا ناکەی

وتم من سەرسەری شاری سنەم مەستم لە بادە و
مەی

(کەمال ماچێ کەرەم کە لەو سەری کولمەت بلێم
ئۆخەی)

(ئەگەر بێت و بدەی وەعدە ئـەبەد نانوم هـەتا
سوبحەی)

حەمە حیلمی شێت و سەرسەری و پەتیارە و لاسار
هـەمیشە دەور و پشـتی خـەلك ئەدەی مانەندی
گورگی هار

لـە تاوی عەشقی شۆخێکە کـە دائیم پێچ ئەخۆم
وەك مـار

(دوو لێوی سووری عاقیقی ئەبرێسکێتەوە وەك نار)
(دوو چاوی نێرگسی شەهلای منی شێت کردووە ،
ئەبرۆی)

پێرست

بابـــەت	لاپەڕە
پێشـــەکی	٥
سەرنجی بنەماڵەی شاعیر	١٢
ژیان و بەسەرهاتی شاعیر	١٥
حیلمی و خۆزراوە	١٧
یا رەب	٢٠
ســـەیران	٢١
ئازیز	٢٣
کوژدام	٢٤
ئازیز	٢٥
پرســـیار	٢٦
حیلمـــی	٢٧
دوو منـــداڵ	٢٨
مامـــەی خۆشـــەویست	٢٩
مـــەی گێـــو	٣٠
بـــە بۆنـــەی کۆچی شـــاعو	٣١
رەش بەڵەك	٣٣
پێنج خشتەکی لە سەر خۆزراوەیەکی عەلی کەماڵ باپیر	٣٥
وەرگێڕدراو	٣٧
ســـکاڵا	٣٧
خـــوا	٣٨

بابـــەت	لاپەڕە
به یادی خوالێخۆشبو حەسەن فەهمی جاف	٣٩
بۆ چەمە ئەمینی شاعیر	٤١
بۆ میرزا مارف	٤٢
کاك دلاوەر	٤٤
ئەســتێرەت	٤٥
فاضـــل	٤٦
لــە بــەر ئاڵوشی	٤٧
وســو	٤٨
کــزەی زام	٤٩
وەرە	٥٠
چوارینــە	٥٢
میــرم	٥٣
مامــەی جوتیــار	٥٥
ئــاوات	٥٧
شــیوەن بۆ حــەمە لۆری	٥٨
ســووره	٦٠
وەعــدە	٦١
کــەمال	٦١
کــەریم	٦٢
ناطــق	٦٣
مــەتــەڵ	٦٣
ماڵی خۆ نەخۆر بۆ چەکمە بۆر	٦٤
مــەلا قــادر	٧٠

بابـــەت	لاپەڕە

فارســـی	٧١
فکـــرم	٧٢
دەردەدار	٧٤
چیرۆکی ورچ و مەیمـــون	٧٥
پرســـیار و وەڵام	٨٠
ماینـــە بۆر	٨٥
جگـــەرە کێشـــان	٨٦
ســـوپاس	٨٧
گۆراوم	٨٨
پێنج خشتەکی میرزا مارف لە سەر هۆنراوەی حیلمی	٩٠

سوپاس

زۆر سوپاسی بەرێز مامۆستا هۆشیار محەمەد عەزیز قەفتان دەکەم کە ئەرکی چاپکردنی ئەم دیوانەی گرتە ئەستۆ لە پرۆژەکەیدا (پرۆژەی هاوسەر) ئاواتە خـوازم لـە وێنەیان زۆر بێت بۆ خزمەتی ئـەدەبی نەتەوەکەمان •

ـ ئومێـــد ـ

پرۆژەی هاوسەر

بۆ لە چاپدان و بڵاوکردنەوە

خاوەن پرۆژە : (هۆشیار محەممەد عەزیز قەفتان)ە

سلێمانی ـ شەقامی حەمدی ـ ت ٢١٦٢٥

له بلاوكراوه‌كانی پرۆژه‌ی هاوسه‌ر

١ ـ گه‌نجینه‌ی دێرین .
عبدالله كوردی

٢ ـ بانگه‌وازێك بۆ رووناكبیرانی كورد .
له پێناوی كۆكردنه‌وه‌و زیندوكردنه‌وه‌ی كه‌له‌پوری كوردیدا
ـ عبدالرقیب یوسف ـ

٣ ـ دیوانی عارف عورفی
ئومێد كاكه‌ڕه‌شی

٤ ـ دیوانی حیلمی .
ئومێد كاكه‌ڕه‌شی

٥ ـ ئاواره‌كان
عومه‌ر حه‌سه‌ن ده‌وڵه‌ت

ئه‌و په‌ڕاوانه‌ی له‌ژێر چاپدان

١ ـ ناوی كوردی نوێ
هۆشیار محه‌مه‌د عه‌زیز قه‌فتان .

٢ ـ (وردبوونه‌وه‌یه‌ك له ئه‌ده‌بی كوردی)
ـ لوسی . پۆل مارگرێت‌و كامه‌ران عالی به‌درخان ـ
ـ (عومه‌ر حه‌سه‌ن ده‌وڵه‌ت) ـ كردویه‌تی به كوردی

٣ ـ خوارده‌مه‌نی‌و هونه‌ری چێشت‌لێنان
عبدالرحمن صراف‌و هۆشیار محه‌مه‌د عه‌زیز قه‌فتان

٤ ـ تارا
(خورشیده بابان)

رقم الايداع في المكتبة الوطنية ببغداد ١٦٣٢ لسنة ١٩٨٥

نرخی (٨٠٠) فلسه

موافقة وزارة الثقافة والاعلام ٦١ في ١٩٨٥/٤/١٧

چاپخانەی کامەرانی ـ سلەیمانی ت ٢٣٥٠٨